

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 45.

Måndagen den 27 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande oktober.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse och proposition:

nr 314, angående muntligt meddelande till riksdagen; och
nr 315, med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 30 kap. 11 § rättegångsbalken, m. m.

Kungl. Maj:ts skrivelse nr 314 upplästes och lades till handlingarna.

Herr **talmannen** anförde nu: I anslutning till den nu föredragna skrivelsen får jag meddela, att plenum för mottagande av nyss angivna meddelande utsattes till tisdagen den 28 oktober kl. 11 förmiddagen.

Den avlämnade propositionen nr 315 remitterades härefter genast till behandling av lagutskott.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.5 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 28 oktober.

Kl. 10.45 f. m.

§ 1.

Föredrogs och lades till handlingarna ett till kammaren inkommet, av pastorsämbetet i Katarina församling i Stockholm utfärdat intyg, utvisande att ledamoten av kammaren Sigrid Hildur Elvira Eriksson den 21 juni 1941 ingått äktenskap med Carl Arthur Ekendahl.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes första lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 30 kap. 11 § rättegångsbalken, m. m.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Herr *Jacobson* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 312, angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.48 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 28 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Kammaren sammanträdde inom lyckta dörrar för att mottaga det muntliga meddelande, som avses i Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 24 innevarande oktober, nr 314; och lämnades därvid ordet åt hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Günther*, som till kammaren framförde det i skrivelsen avsedda meddelandet.

Överläggning följde härpå, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 1.42 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 29 oktober.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 innevarande oktober.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 23 innevarande oktober fattade beslut företogs nu val av dels tjugufyra valmän för utseende av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och anställdes först val av tjugufyra valmän.

Därvid avgåvos 167 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Berg*,
» *Björling*,
» *Carlström*,
» *Dickson*,
» *Eriksson* i Frägsta,
» *Eriksson* i Stockholm,
» *Fast*,
fru *Gustafson*,
herr *Hallagård*,
» *Hammarlund*,
» *Hansson* i Rubbestad,
» *Hansson* i Vännäsby,
» *Hermansson*,
» *Holm*,
» *Landgren*,
» *Lindberg* i Stockholm,
» *Lindberg* i Umeå,
» *Lindqvist*,
» förste vice talmannen *Magnusson*,
» *Mosesson*,
» *Nilsson* i Göingegården,
» *Olsson* i Mellerud,
» *Ryberg* och
» *Sjögren*.

Dessa personer hade alltså utsetts till valmän.

§ 3.

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare.

Därvid avlämnades 109 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Gardell*,
» *Lindahl*,
» *Lindén*,
» *Nilson* i Eskilstuna,
» *Petersson* i Gäddvik och
fröken *Öberg*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omförmälda valen.

§ 5.

*Ang. det
utrikespoli-
tiska läget.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, **Günther**, som anförde: Herr talman! Vid ett slutet sammanträde med riksdagen har jag haft tillfälle att lämna upplysning om vad som förekommit på det utrikespolitiska området, sedan riksdagen senast var samlad. Jag skall därför här inskränka mig till att uttala mig om våra utrikespolitiska grundlinjer, sådana de te sig i nuvarande läge.

Det kan då till en början fastställas, att de förklaringar om vår hållning och våra avsikter, som tid efter annan avgivits, alltjämt äga sin fulla giltighet. Sålunda kan jag erinra om vad Konungen uttalade i trontalet vid öppnandet av 1940 års urtima riksdag. Han sade därvid följande: »Min utrikespolitik är oförändrad. Min fasta vilja är att upprätthålla vänskapliga förbindelser åt alla håll. Oförtröttat strävar Jag att hålla Mitt land utanför kriget med bevarad frihet och självständighet. Mitt folks enighet och beslutsamhet inger Mig den bästa förtröstan om framgång i denna strävan.» Dessa ord skulle kunna upprepas nu.

Sveriges önskan och beslut att stå helt utanför kriget mellan stormakterna klarlades för övrigt redan vid krigets början, och någon ändring i denna hållning har som sagt icke ägt rum. Den har inför oss själva fått skiftande betydelse, allteftersom kriget gripit omkring sig, men dock icke rubbats. Genom Sovjetunionens inträde i kriget hava onekligen för oss uppkommit särskilda komplikationer. Icke heller denna förändring i krigsläget har emellertid föranlett oss att frångå vår ställning som stående utanför kriget mellan stormakterna. Den noggrannaste prövning av vårt läge, våra intressen och våra möjligheter har lett regeringen till den uppfattningen, att vi alltjämt böra fasthålla vid denna linje, vars övergivande kan medföra de mest vittutseende konsekvenser. Häri ligger då också, att vi även framdeles komma att vägra att låta oss indragas i stormaktskriget, hur och till vilka fronter det än må komma att utveckla sig. Följaktligen måste vi också avböja att företaga något, som utgör ett deltagande i någon militär, ekonomisk eller annan aktion, som den ena krigförande stormakten riktar mot den andra. Likaså bör det för envar stå klart, att varje försök utifrån att tvinga oss till en avvikelse från denna linje kommer att mötas med motstånd, om så erfordras med väpnat motstånd.

Om denna ståndpunkt råder i stort sett enighet. Det finnes dock i vårt land små men högröstade kretsar, där man beskyller regeringen för bristande är-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

lighet i fredsviljan eller också, från en motsatt utgångspunkt, ivrar för Sveriges uppslutning på den ena krigförande partens sida. Sådana försök att påverka opinionen måste antingen grunda sig på en fullständig felbedömning av folkviljan och regeringens politik eller på en långt driven ansvarslöshet gentemot det egna landet. Det kan utan vidare sägas, att dessa enstaka röster sakna varje resonans hos svenska folket i dess helhet. De kunna på sin höjd tillerkännas rollen av undantaget, som bekräftar regeln.

Vår önskan att hålla vårt land utanför kriget skall emellertid icke förleda oss till misstaget att tro, att vi kunna undandraga oss dess verkningar. Vi förstå, att stora förändringar för hela världen måste framgå ur en kamp, som gäller alla de europeiska stormakternas livsintressen. Sverige kan icke utöva något avsevärt inflytande på hur dessa förändringar komma att te sig, men det kan icke råda något tvivel om att även vårt land kommer att djupt beröras av dem. Det är redan nu den största uppgiften för svensk politik att bygga vårt land på grundvalen av svensk tradition och svensk livssyn utan att sluta ögonen för verkligheten omkring oss och de krav denna verklighet ställer. Dessa krav måste beaktas, och de komma även i fortsättningen att beaktas. Vår politiska väg utanför krigsfronterna får icke leda till vårt lands isolering utan måste läggas så, att vi bevara sammanhanget med å ena sidan de övriga nordiska folken, å andra sidan Europa i dess helhet.

Redan därför att vi beslutat oss för att målmedvetet fasthålla vid att icke deltaga i den världsomspännande kamp, som nu rasar mellan stormakterna och dragit de flesta andra europeiska småstater in i sina virvlar, måste vi likväl bereda oss på att vårt lands ställning kommer att i viss mån framstå såsom isolerad och att dess hållning blir föremål för kritik från de i kriget inblandade makternas sida. Oavsett det missnöje, som kan uppkomma i detaljfrågor av skilda slag, är en sådan kritik måhända ofrånkomlig av allmänna psykologiska orsaker. Den kan riktas mot oss av den ena eller den andra av stormakterna, som i Sveriges hållning tror sig finna bristande förståelse för betydelsen av dess insats av alla sina krafter i syfte att uppnå resultat, som skola bli bestämmande för världsordningen — ett företag alltså, som obestridligen måste på det närmaste beröra även vårt land och dess framtid. Kritiken kan också komma till synes hos något oss närstående grannfolk, som i sina svårigheter önskat mera aktiva insatser från vår sida.

Det vore oriktigt att lämna denna kritik obeaktad. Intet europeiskt folk kan i dag förbehålla sig rätten att endast förklara sig ointresserat av den omvälvning, som försiggår inom vår världsdel. Svenska folket betraktar icke heller sin ställning från en sådan utgångspunkt. Det är fullt medvetet om att tillhöra en världsdel stadd i våldsam evolution, och när vi — trots detta, om man så vill — konsekvent följa våra egna politiska riktlinjer, så sker det i den ärliga övertygelsen, att vi därmed bäst uppfylla vår skyldighet i en ödesmättad tid. Det är självklart, att denna skyldighet för oss, liksom för alla fria folk, i första hand riktar sig inåt, mot oss själva och vårt eget land. Men vi förmena uppriktigt, att såväl våra nordiska grannar, ur sina särskilda synpunkter, som varje annan makt, vilken har Europas framtida välfärd för ögonen, böra kunna giva oss det erkännandet, att vi också efter måttet av vår förmåga uppfylla våra skyldigheter som nordisk och europeisk nation.

För dem inom och utom landet, som anmäla missnöje med vår hållning eller som säga sig icke förstå Sveriges politik, kan det också vara skäl att framhålla, att Sveriges läge närmare besett icke framstår såsom isolerat. Det kan snarare betecknas såsom mycket komplicerat, just därför att vi direkt beröras av den pågående världskonflikten. I denna konflikts nuvarande skede är det särskilt två omständigheter, som framkalla dessa komplikationer, vilka i sin tur be-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

stämma vår utrikespolitiska kurs. Den ena, som sammanhänger med Sovjetunionens inträde i kriget, har jag redan berört. Den andra består däri, att Sverige, det centrala nordiska landet, befinner sig mitt emellan nordiska brödrafolk, vilkas öden äro förknippade med vårt men som nu stå inför egna livsproblem, som måste lösas i vitt skilda riktningar.

Vi hava med sorg bevitnat, huru Norge och Danmark, väsentligen på grund av sitt geografiska läge, indragits i och blivit offer för kriget mellan stormakterna. För Norges del hava olyckorna ökats genom en svårartad inre strid, vars lösning i enlighet med norska folkets egen vilja vi måste betrakta som ett hela Nordens intresse. Vi kunna överhuvud taget icke tänka oss en framtid för Norden, utan att det i sin helhet återfår sin frihet. Ty för varje nordiskt folk är friheten en livssak, som av intet annat kan uppvägas.

Medvetandet härom besjälar även vårt förhållande till Finland. Vi hava kunnat i handling visa, hur nära Finlands frihet som nordisk stat ligger oss om hjärtat. Det kan visserligen icke förvåna, att man från många håll, både i Finland och Sverige, önskat se en ännu starkare aktiv insats från Sveriges sida. Vad vinterkriget beträffar bör det dock vara tillräckligt att erinra om att finska regeringen givit uttryck åt sitt fulla samförstånd med den politik, som Sverige då följde. För vår del räkna vi med att samma förståelse skall komma att tillerkännas även den hållning, som vi i det nuvarande kriget ansett oss böra intaga och som innebär, att vi söka bringa Finland allt det stöd vi kunna, sedan nödvändig hänsyn tagits till våra resurser och våra egna oavvisliga intressen. Svenska folket delar de känslor, som fylla det finska folkets hjärtan, då det nu ser framför sig möjligheten till en stabilare fred och en ökad trygghet för sitt land. Vi äro också medvetna om betydelsen härav även för vårt land. Vi räkna med fortsatt obruten sammanhållning mellan Sveriges och Finlands folk.

Jag har här talat om kritik mot vår hållning, även från utländsk sida. Detta bör emellertid icke leda till den uppfattningen, att vi skulle stå på ovänkaplig fot med någon främmande makt. Så är icke förhållandet. Den från många trontal kända formuleringen, att rikets förhållande till främmande makter är gott, ger ett riktigt uttryck även för vårt nuvarande läge. De erinringar, som nu gjorts om vår politik och vår ställning åt skilda håll, hava sålunda icke framställts i polemiskt syfte. De hava gjorts, herr talman, för att ännu en gång klarlägga grundlinjerna i vår politik och för att framhålla, att denna politik måste bedömas med hänsyn till de olikartade faktorer, varav vårt läge bestämmes.

Härefter yttrade:

Herr **Vougt**: Herr talman! Vid debatten här i riksdagen förra torsdagen yttrades av någon talare, att det är svårt att veta vad som är utrikespolitik och vad som är inrikespolitik, därför att allt nu domineras av vår ställning utåt. Denna anmärkning är i högsta grad träffande. Den uppdelning av debatten, som gjorts vid denna höstsession av lagtima riksdagen, blir därför också skäligen schematisk, och den skulle självfallet icke ha tillgripits därest det kunnat ordnas så, att de informationer, som hans excellens utrikesministern i går lämnade kamrarna, kunnat komma redan innan remissen av de framlagda propositionerna måste göras. Givetvis kan det ej heller undvikas, att vissa upprepningar ske. Beträffande själva formen för den behandling av de utrikespolitiska frågorna, som riksdagen nu under två dagar ägnat sig åt, har jag svårt att se annat än att den är den bästa möjliga. Det är uppenbart, att riksdagen har behov av mer ingående informationer än dem som kunna meddelas offentligt. Å andra sidan är ett öppet dryftande i kamrarna av vårt läge nödvändigt, om

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

det skall kunna med fog sägas, att riksdagen hävdar sin centrala plats i vårt demokratiska statsliv.

Av de meddelanden som lämnats denna kammare i enlighet med § 56 i riksdagsordningen kan utan vidare en slutsats dragas — de bekräfta den uppfattning, varom vi säkert alla varit ense, nämligen att ingenting inträffat som kunde föranleda en minskning av den militära beredskap, som vi nu på tredje året upprätthålla. I debatten förra veckan uttalades från denna plattform den förståelse vi alla känna för de uppoffringar den militära beredskapen innebär för de inkallade och deras familjer liksom den erkänsla de äro värda. Jag skall nu icke fördjupa mig i upprepningar. Men det bör sägas, att ingenting vore felaktigare än tron att denna beredskap upprätthålles utan mening. Vårt land måste oavslätligt vara berett att möta krigets skiftningar eller tänkbara häftiga kastningar av det slag som hittills karakteriserat händelseförloppet. Försvagad vaksamhet skulle var oförlätlig. Själva beredskapen, som vidmakthålles till en sådan styrka att ett militärt angrepp mot Sverige alltid måste framstå som något riskfyllt och kostbart, är grundvalen i vår självständighetspolitik. Därförutan kan den överhuvud taget icke genomföras. Medvetandet härom gör säkerligen uppoffringarna lättare att bära.

Att riskerna för Sverige ökades genom utbrottet av det tysk-ryska kriget i somras stod då klart för alla. Därigenom uppkom på nytt en krigsskådeplats öster om oss, vilket kunde framkalla nya strategiska bedömanden från stormakternas sida av sådan natur, att de även kunde komma att beröra vårt land. Så till vida har emellertid utvecklingen gått mycket snabbt som krigshändelserna i Balticum och i Finland medfört, att Östersjön inte blivit platsen för några större strider med farliga konsekvenser för Sverige.

I detta sammanhang faller det sig naturligt att något beröra vårt förhållande till Finland. Det bör icke fördöljas att inställningen till Finland här i Sverige — enkannerligen vad folkets breda lager beträffar — åtminstone till en början präglades av en viss kyla, som kunnat ur Finlands synpunkt te sig svår att förstå, särskilt om denna inställning jämförts med de känslor, som kommo så starkt till uttryck under vinterkriget. Den gången låg dock krigföringens defensiva karaktär klar för alla på ett helt annat sätt än i år. I Finland bör man också inse, att en målsättning för den militära krigföringen, som ginge utöver det som har omedelbart sammanhang med tryggheten av den nationella oavhängigheten, för oss kan framstå såsom ägnad att innebära risker därigenom att det kan göra Finland beroende i framtiden av något annat än sin egen kraft.

Om jag säger detta, herr talman, är det självfallet inte för att rikta någon kritik mot Finlands regering, utan därför att det ändå inte kan anses vara ur vägen, att här redovisas alla de synpunkter som spelat in vid bestämmandet av den svenska opinionens inställning till ett folk, som i alla avseenden står oss så nära. För mången har det också verkat förbryllande, när läget komplicerats ända därhän, att Finland står på samma sida som den stat, vilken ockuperat Norge och Danmark.

A andra sidan kan ingenting te sig naturligare än att Finland gripit möjligheten att återvinna de områden, som gingo förlorade vid den tunga freden i Moskva i mars förra året. Denna önskan ligger så vitt jag kan se helt inom ramen för den nordiska politik, som går ut på att bevaka den nordiska oavhängigheten inom trygga nationella gränser för var och en av Nordens stater. En säker gräns för Finland i öster kan inte vara annat än, som också utrikesministern nyss underströk i sin deklaration, både ett svenskt och ett nordiskt intresse, det må sedan vara att de andra nordiska problemen kvarstå i hela sin komplicerade karaktär.

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

En sak, som både inom och utom landet väckt diskussion, är frågan om militär hjälp till Finland. Ett visst men ganska begränsat antal svenskar har som frivilliga anslutit sig till den finska armén. I diskussionen särskilt utomlands har man, förefaller det mig, nu liksom under vinterkriget inte riktigt gjort klart för sig, att en frivilligrörelse måste bevara karaktären av verklig frivillighet, om den inte skall engagera landet på ett sätt, som inte är förenligt med självständighetspolitiken. Detsamma gäller om alla engagemang av mer eller mindre symbolisk karaktär. Då det gäller frivilligrörelsen ha dessutom gränser måst uppdragas med hänsyn till de krav vår egen militära beredskap uppställer. Att tillströmningen till frivilligrörelsen för övrigt hållit sig inom en tämligen snäv ram sammanhänger helt visst med den naturliga känslan av att det ringa antal svenskar, som det överhuvud taget kunde bli fråga om, har en mycket liten betydelse i den kamp mellan stormaktsarméerna, utan motstycke i världshistorien, som nu pågår i öster.

Denna gigantiska strid, herr talman, upprullar inför våra ögon ett drama av så väldiga mått att väl aldrig något släktled bevittnat något liknande — i varje fall med den åskådlighet, som blir möjlig tack vare den moderna teknikkens alla resurser. Tack vare den tränger sig det skakande skådespelet direkt in på oss. Detta för till en paradoxal tillspetsning, ty medan vi å ena sidan av teknik och propaganda tvingas att leva med, är å den andra sidan känsligheten större än någonsin för de yttringar av ett ståndpunktstagande, som de enskilda eller opinionens språkrör låta komma till synes.

Jag kommer därmed osökt in på en brännande fråga som hans excellens utrikesministern denna gång icke berört, en fråga som kanske svävar på gränsen mellan in- och utrikespolitik, men som det tycks mig omöjligt att här helt förbigå. nämligen frågan om de förpliktelser neutralitetspolitiken medför för enskilda och särskilt för pressen i avseende på deras rätt att ge uttryck åt sina sympatier och antipatier.

I ett avseende torde alltså — alla skiftande meningar till trots — enigheten kunna vara fullständig, nämligen så till vida att vår neutralitet icke kan få tas till intäkt för anspråk, som gå ut på att vi skola förtiga eller rent av förneka mänskliga värden och grundsatser, som äro vitala för vårt eget nationella liv, vårt fria statsskick och vår kultur, som har humaniteten till sin ledstjärna. Något dylikt skulle innebära, att neutraliteten kom i motsättning till vår självständighetssträvan, vilken i stället måste vara bärande för den. Denna synpunkt kan aldrig förloras ur sikte. Bedömandet i denna sak blir emellertid icke lättare därför att detta krig berör också det fria liv för de små nationerna, som vi svenskar icke kunna förneka utan att skära av vår egen livsnerv. Vad vårt eget land beträffar blir svårigheten att här förena den ena nödvändigheten med den andra ännu större på grund av det faktum att de folk, i Danmark och Norge, som äro av samma blod som vi och som på allt sätt stå oss så nära, med främmande trupper på sitt territorium föra en hård och modig kamp för sin frihet.

Vad jag har att säga i denna punkt skulle jag, herr talman, för övrigt formulera helt annorlunda, om jag hade den förmågan att tidens händelser på något som helst sätt inom vårt folk uppluckrat känslan för de oförytterliga värden, som jag nyss talade om. Jag skulle vilja säga, att det förhåller sig rakt tvärtom. Det är icke bara svenskheten, som stärkts och med den inre sammanhållningen mellan individer och klasser, utan också känslan för de humanitetens ideal, som genom en lång historia växt fram för att bli vägledande i vår kulturbildning i modern tid. Någon upplösning av moralföreställningarna pågår inte inom den svenska nationen. Den hotas icke med någon förlust av sitt sinne för rätt och orätt. Vi befinna oss icke i det läget, att vi behöva uppta

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

en yttersta försvarsstrid för vårt andliga oberoende. Det är detta som gör, att hela denna fråga nu kan diskuteras från betydligt mindre patetiska utgångspunkter och som ett spörsmål om vad vår officiella neutrala hållning kan kräva av de enskilda medborgarna.

I första hand kan det kanske då sägas, att det inte är fullt värdigt och inte kan öka respekten för Sverige som nation, om vår officiella neutralitetspolitik förknippas med ett markerat ställningstagande inom opinionen i det stormaktskrig som pågår. Detta kunde ju lätt medföra föreställningen, att det är uteslutande rädslan för kriget som dikterat vår hållning. Det undanskjuter med andra ord de positiva motiv som gjort, att vi även under detta krig fullfölja vår traditionella neutralitetspolitik.

Därtill kommer att allt, som är ägnat att ingiva utländska iakttagare tvivel på uppriktigheten i vår neutralitetspolitik, måste medföra risker. Det är icke osannolikt, att denna fara blir större ju mera kriget närmar sig slutskedet. Om den föreställningen uppstår, att i Sverige framträder en växande stämning, underblåst av en större eller mindre del av pressen, till förmån för ett inträde i kriget vid lägligt tillfälle, då kan faran bli akut. Detta förefaller mig vara det främsta skälet till att neutralitetspolitiken måste med olika medel värjas emot sådant, som är ägnat att kasta ett sken av misstankar över den.

Detta är ju, så vitt jag kan förstå, endast ett krav på hänsynstagande till landets egna intressen från medborgarnas sida. På ett något annat plan ligger den återhållsamhet, som påkallas i omdömena om utländska makter, deras ledare och deras politik. Det vore oriktigt att förneka, att dessa krav ha ett visst fog för sig i en tid, då uttalanden i svensk press äro föremål för ett enormt intresse runt om i världen. Tyvärr måste det sägas, att denna återhållsamhet inte alltid uppmuntras genom de omdömen om Sverige, som esomoffast framkomma i utländska tidningsorgan. Åtskilliga orättvisa omdömen ha fällts under den gångna tiden — på båda sidor om den stora fronten. Efter vad jag förstår, ha från svenskt håll dessa omdömen bemötts, då de vilat på uppenbart oriktiga framställningar. Särskilt har ett antal sådana fall inberättats från Förenta staterna. Under senaste tiden har emellertid i den tyska pressen förmärkts en rad ganska skarpa utfall mot vårt land — vid vissa tillfällen också emot medlemmar av den svenska regeringen — och jag vill härmed uttala den förhoppningen, att dessa beivras, liksom förlöpningsar i svensk press pläga föranleda klagomål från tysk sida här i landet. En uteslutande enkelriktad trafik i nordlig riktning i detta sammanhang kan knappast anses tilltalande.

Hans excellens utrikesministern har i sitt uttalande nyss berört en av de anklagelsepunkter, som oftast resas mot oss, nämligen antagandet att vi här i Sverige skulle tro oss vara i stånd att undandraga oss verkningarna av den omvälvning, som försiggår inom vår världsdel. I hans uttalande i denna punkt vill jag tillåta mig, herr talman, att helt instämma. Det får emellertid anses höra till neutralitetens väsen, att man icke kan taga ställning på förhand till de möjligheter, som skymta vid slutet av ett pågående krig. Vissa krafter här i landet, som redan nu kräva en »anpassning» — jag sätter citationstecken kring ordet — vilja i själva verket framtvinga ett val, som också skulle innebära, att vi uppgåve vår självständighetslinje. Såsom problemet kommit att diskuteras, är det naturligt, att reaktionen här i Sverige blivit negativ. Vi kunna icke dryfta några lösningar, som äventyra vår oavhängighet. En nyordning i Europa måste, som jag tidigare en gång tillåtit mig att uttrycka saken, om den skall kunna vinna Sveriges positiva medverkan, vila på den respekt för den nationella självständigheten i verklig mening, varförutan varken vi eller andra folk kunna medverka med fri vilja och ästadkomma fruktbarande resultat.

Jag ber också få uttala min anslutning till utrikesministerns ord, då han gav

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

uttryck åt de känslor, vilka vi här i landet hysa inför Norges och Danmarks läge. Var på sitt sätt lägga dessa båda folk nu i dagen de egenskaper, som vi lärt oss betrakta som bärande för de nordiska folkens kulturutveckling och frihetssträvan genom tiderna. Om jag i detta sammanhang skulle tillägga något, är det, att det inte tycks mig finnas någon grund för de samvetskval, för att inte säga det självplågeri, som i vissa svenska kretsar framträder särskilt i samband med vårt förhållande till Norge. Det är ju dock inte på det viset, att vi i något fall handlat så, att vi svikit givna löften eller på annat sätt uppträtt trolöst mot något av dessa våra broderfolk. Det förra sommaren fattade beslutet att medgiva genomfart på svenska järnvägar av begränsade, tillåtna tyska styrkor under vissa former, som för övrigt äro väl kända, kan inte sägas ha inverkat på förhållandet mellan det ockuperade landet och ockupationsmakten, vilken senare ju för sina viktigaste transporter förfogar över sjövägen. Det beslut, vi här fattade vid midsommartiden i år, berörde jag redan i remissdebatten. Detta undantagsbeslut tillkom som följd av en önskan att icke avslå en begäran, som Finlands regering i det då så ovissa läget kraftigt understödde. Att det var detta positiva motiv, som då blev bestämmande, har helt säkert medverkat till förståelsen för beslutet även i de länder, där det annars låg nära till hands att uppfatta medgivandet som ett avsteg från vår neutralitet.

Om jag därefter skulle ingå på något av de spörsmål, som på sistone stått i förgrunden för diskussionen här i landet, skulle det närmast vara frågan om kränkningarna av den svenska neutraliteten genom överflygningar. Om denna sak fått en större betydelse än den måhända reellt förtjänar, beror det säkert i viss mån på att allmänheten har en alltför vag föreställning om vilka våra rättigheter och skyldigheter egentligen äro. Jag skulle bara vilja fästa utrikesministerns uppmärksamhet på att, så märkvärdigt det än kan synas, det finns ett dokument, som borde vara bekant för alla svenskar, men som i själva verket lever en mycket obemärkt tillvaro, nämligen neutralitetsreglerna av den 27 maj 1938, vilka genom ett beslut den 1 september 1939 sattes i kraft och som utgöra ett rättesnöre av helt annan styrka än omtvistade folkrättsliga överenskommelser. Om utrikesdepartementet kunde avvara någon energi för att göra dessa våra egna neutralitetsregler mera kända, skulle det vara tacknämligt, likaså om försvarsdepartementet kunde hjälpa till genom att tillgodose samma behov, särskilt då det gäller de inkallade. En sådan sak som den grad av våld, man bör uppbjuda för att upprätthålla respekten för vårt territorium så att säga i vardagslag, hör för övrigt till bedömningsfrågorna. För min del kan jag icke förutsätta något annat än att de riktlinjer, som härvidlag följts, stått i god överensstämmelse med vad vår självständighetspolitik kräver.

Utöver vad jag nu sagt har jag, herr talman, inte mycket att tillägga. Till utrikespolitiken höra visserligen också våra handelsförbindelser och avtal, som av utrikesministern inte berörts i hans redogörelse i dag, men som måhända komma att föras på tal senare. Det är med stor tillfredsställelse det kan konstateras, att trots Sveriges isolering inte alla vägar tilltäppts, och att vår handelsomsättning trots krigsförhållandena kunnat uppehållas på en jämförelsevis hög nivå. Jag vågar säkert säga, att våra förhandlingar förts med stor skicklighet och omsikt. Till sist ber jag, herr talman, att för den grupp jag företräder få uttala vår anslutning till huvudlinjen i regeringens politik, sådan den kommit till uttryck i utrikesministerns deklaration här i dag. Kring denna samlas ett överväldigande flertal av Sveriges folk, som säkerligen också har den känslan, att vår utrikespolitik under oerhört svåra förhållanden handhåfts med både smidighet och fasthet. Regeringen kan vara förvissad om vårt stöd, så länge den håller kursen klar och följer den strävan, som alltid håller freden i sikte,

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

men samtidigt ställer vår nationella frihet och självständighet framför även den, ja framför och över allting annat.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Vid gårdagens slutna sammanträde lämnade utrikesministern riksdagen en lång och ingående redogörelse för vårt land nära berörande utrikespolitiska spörsmål, som ha varit eller äro aktuella. Av denna redogörelse framgick med önskvärd tydlighet, att regeringen följt den politik, som riksdagen tidigare skänkt sin anslutning.

De uttalanden om våra utrikespolitiska grundlinjer, som utrikesministern i dag gjort inför kammaren, kan jag liksom den föregående talaren å mitt partis vägnar i stort sett helt ansluta mig till. De sammanfalla, såvitt jag förstår, helt med den huvudlinje, som de svenska statsmakterna alltsedan krigsutbrottet ha följt. Ingenting har inträffat, som från riksdagens sida kan framkalla krav på en ändring i denna politik.

Sveriges väg genom den stora världsstormen kalla vi med ett hävdvunnet namn neutralitet. Vi bruka lägga till självständighet för att betona, att vår politik sannerligen inte syftar blott till fromsint förbuden under ödets lag. I sin skenbara orörlighet kännetecknas denna politik fastmer av ständig kamp för de mål, som i krig och fred alltid skola förbli desamma för Sveriges folk. I de senaste årens växlande världslägen har »vårt fredliga hörn» ofta varit en skärningpunkt för väldiga maktintressen. Att vi hittills ridit ut stormarna ger oss rätt till en viss försiktig stolthet, ty det har skett först och sist genom den styrka, vi trots allt besitta som folk. Vi skola icke ett ögonblick underskatta farorna eller sjunka tillbaka i fredsårens livsfarliga illusioner. Men skola vi försöka se ärligt på oss själva, ha vi rätt att konstatera, att Sveriges neutralitet under det andra världskriget, som stötts av en omfattande militär beredskap, är ett politiskt kraftprov. Att förbli en självständig maktfaktor, som icke går in i någon stormaktsgrupps summa, har varit vår strävan. De bedömare utifrån som, upptagna av sin egen kamp, glömma detta grundmotiv för den svenska politiken, få en skev synvinkel på våra handlingar.

Jag skulle alltså med detta kunna inskränka mig till att uttala min anslutning till utrikesministerns deklaration, men jag vill på några punkter ytterligare understryka hans synpunkter och uttalanden. Detta gäller bl. a. vårt förhållande till Finland.

Det svenska folkets övervägande flertal bedömer alldeles säkert Finlands utsatta läge och Finlands politik på i stort sett samma sätt nu, som det gjorde under vinterkriget. Visserligen kan man säga, att läget i vissa avseenden nu är ett annat, i militärt hänseende kanske bättre, i andra hänseenden kanske minst lika svårt som då. Men i ett avseende är situationen oförändrad. Finland kämpar nu liksom då för att befria sig från det hot, som under årtal vilat tungt över Finlands land och folk. Något som för övrigt klart framgår av det värdiga tal, som en framstående medlem av Finlands regering höll i går, vari han betonade, att Finlands försvarsstrid har varit uteslutande en strid för Finlands eget bästa. Vi svenskar dela, som utrikesministern framhöll, de känslor, som fylla det finska folkets hjärtan, då det ser framför sig möjligheten till en stabilare fred och en ökad trygghet för sitt land. Vi ha så mycket lättare att göra detta, som vi äro starkt medvetna om betydelsen även för vårt land av att Finlands gräns mot öster tryggas. Frågan om Sveriges medverkan i Finlands återuppbyggnadsarbete är icke för dagen så aktuell, att jag här behöver göra något annat uttalande än det, att *Sverige måste visa redobogenhet att efter måttet av sina krafter stödja Finland i detta arbete.*

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

Det parti, som jag företräder, instämmer också helt och fullt i vad utrikesministern yttrade om våra känslor för Norge och Danmark, och kan jag likasom herr Voug konstatera, att Norges och Danmarks folk äro av samma blod som vi svenskar. Utan frihet för vart och ett av de nordiska folken kunna vi icke hoppas och tro på en sådan framtid, som vi önska skall bliva Nordens.

I öfrigt vill jag understryka, vad utrikesministern yttrade om att Sverige icke kan förklara sig ointresserat av den omvälvning, som försiggår inom vår världsdel. Den omständigheten, att vi här icke högljutt diskutera dessa saker, kan icke tolkas som likgiltighet för vad som nu sker. Här i landet tänker man förvisso en hel del om det stora händelseförloppet och reflekterar ganska mycket över vad det kan komma att medföra för vårt lands del. Men vi tro icke, att i dagens läge en offentlig diskussion härom kan vara till så värst stor nytta. Vi spanna nu våra krafter på att stärka vårt eget lands ställning i olika hänseenden, och vårt folk har villigt påtagit sig de bördor, som detta kräver. Vi önska också uppriktigt att göra vår insats i arbetet för Europas framtid. Och vi inlägga däri förhoppningen om ett samarbete över hela vår världsdel mellan folken för bevarandet av freden, för höjandet av välförhållandet och för utvecklingen av kulturen. Vår medverkan i detta stora arbete innebär en uppgift, som vi svenskar aldrig släppa ur sikte. Men den självklara förutsättningen för att vi i detta arbete skola bliva i tillfälle att utveckla hela vår kraft är, att vi äga tillgång till den världsmarknad, på vilken vi tidigare kunnat göra oss gällande.

Det bästa skyddet för vår självständighet liksom också den bästa fredsgarantien är och förblir, jämte en stark militärberedskap, en obruten sammanhållning om vår utrikespolitik. Såsom tidigare i dag framhållits, i såväl första som andra kammaren, måste vi därför bestämt undanbedja oss varje försök av enskilda personer eller grupper att föra en utrikespolitik vid sidan om den, vilken de svenska statsmakterna enat sig om. Vi ha i dagens läge föga användning för känslotänkande, och vi böra kraftigt visa tillbaka alla, som genom ryktessmideri eller på annat sätt misstänkliggöra och söka försvaga och uppluckra den inre fronten, oavsett om de göra det av obetänksamhet eller med en bestämd avsikt. *Vad som nu fordras, herr talman, är okänslighet för främmande propaganda, järnhård sammanhållning och en fast förtröstan på Sveriges möjlighet att kämpa sig igenom svårigheterna.*

Herr andre vice talmannen **Österström:** Herr talman! Jag såg i går ett uttalande av en utländsk politiker, närmare bestämt en nordisk politiker i landsflykt, en man som jag personligen sätter mycket högt värde på. I detta uttalande berörde vederbörande också Sveriges läge och möjligheter i världskrisen. Jag förmodar, att två omständigheter i hög grad ha färgat hans omdöme, dels, och väsentligen, hans fosterlands tragiska ställning, dels också kanske i någon mån den politiska londondimman. Han yttrade nämligen enligt referatet följande: »Ni svenskar har bara att välja. Vill ni gå Finlands, Rumäniens och Bulgariens väg eller vill ni gå Norges väg? På ert val blir Sveriges öde beroende.»

Detta sista, herr talman, att vårt öde beror på vårt eget val av väg, är givetvis i allra högsta grad riktigt, i viss mån axiomatiskt och obestriddligt. Det är så obestriddligt, att det finnes anledning att stryka under denna sats och framhäva den vid ett tillfälle sådant som detta. Men i öfrigt är resonemanget hos den citerade politikern ett mönstergillt bevis för hur även de skarpaste hjärnor, under trycket av tragiska och förtvivlade omständigheter, frestas att till den grad förenkla bedömningen av ett läge, att deras hopsummering blir en fullständigt falsk bild av verkligheten. Nu vill jag gärna tro, att uttalandet var så

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

koncentrerat, att det icke fullständigt täcker vad vederbörande innerst inne menat. Livet är nämligen dess bättre åtskilligt mera nyanserat och differentierat, det bjuder även i denna politiskt vilda och brutala tid på flera möjligheter och chanser för staterna och folken än de här två angivna alternativen. Till en början är ju sammanställningen av Sverige å ena sidan och Finland, Rumänien och Bulgarien å den andra sidan i grund oriktig. Den bygger på en ren konstruktion utan motsvarighet i de faktiska förhållandena. Detta sagt utan att jag därför gör någon som helst värdebedömning beträffande dessa staters politiska ödesval och bestämmningar.

Vad först de nämnda balkanstaterna angår, så äro deras traditioner, deras nationella historia, deras drömmar och deras aspirationer helt andra än våra och måste väl vara helt andra än våra. Vad Finland angår, så veta vi svenskar alltför väl i vilket tragiskt tvångsläge detta land befunnit sig, ett helt annat tvångsläge än det, som antydes i det av mig citerade uttalandet.

Norges öde lär oss svenskar icke minst, att vi med yttersta omsorg skola vakta därpå, att om den största prövningens stund kommer till oss vi då icke möta den såsom en splittrad och oförberedd nation utan såsom ett enigt och vaksamt folk, vilket dessförinnan gjort allt vad i vår förmåga stått att skapa respekt för vårt handlande och våra rättsständpunkter.

Vårt öde beror på vårt eget val av väg — detta är sant. Det gäller alltså att välja rätt väg och styra riktig kurs så länge valet är någorlunda fritt. Men om man vill binda vårt val till den enda möjligheten att bara bestämma, vilken-dera av stormaktskrigets parter vi skola följa för att offra blod tillsammans med på gemensamma kampplatser, då måste vi bestämt vägra att lyda vägvisarnas anvisningar och råd.

Den av utrikesministern nyss föredragna regeringsdeklarationen, ställd tillsammans med den redogörelse, som lämnades riksdagen i går, visar, att det, i varje fall fram till denna stund, funnits åtminstone ytterligare en chans utöver de två nämnda alternativen att gestalta en framgångsrik svensk politik i världskrisen. Alla våra erfarenheter under dessa 26 krigsmånader bestyrka, att det, trots alla onda spådomar, trots alla vidrigheter — och de ha varit både många och stora — funnits även en tredje väg, som varit farbar och framkomlig. Det är visserligen sant, att denna väg icke är en alldeles rak och ständigt bred väg, där man är lyckligt befriad från farliga möten med andra färdande storheter. Tvärtom, denna tredje väg är fylld med risker nästan på varje meter. Men vi ha i alla fall färdats den vägen hela tiden — och vi ha klarat oss. Sant är likaledes, att det varken står skrivet i stjärnorna eller blivit oss lovat av någon, som kan giva ett dylikt bindande löfte, att resan i fortsättningen skall gå lika bra som hittills. Men så länge detta svenska folk är klokt nog och kallblodigt nog att vägra att falla offer för just denna farliga ödestro, att vårt val inskränker sig till att välja sida i storkriget, så länge nationen i enighet sluter upp omkring statsledningens ansträngningar att leta sig fram på den tredje vägen och följa neutralitetens linje, finnas även i fortsättningen vissa utsikter att kryssa mellan vanskligheterna.

Man kan naturligtvis ha delade meningar i detaljer om hur denna kryssning skall skötas. Men enighet måste råda omkring principerna och om målet för strävandena. Dessutom måste man, när man vill nå målet, också vilja medlen. Ingen begär absolut likriktning av den allmänna meningen om varje detaljbeslut. Regeringen och icke mindre riksdagen, som står bakom regeringen och bär ansvaret för regeringens sammansättning, har dock rättighet att absolut kräva, att om några medborgare äro missnöjda med vad som sker i neutralitetsprincipernas tillämpande och utformande i praktisk politik, detta missnöje skall framföras på ett lojalt och ansvarsmedvetet sätt. Statsmakterna måste

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

bestämt och ofrånkomligt fordra, att ett inrepolitiskt gerillakrig med utrikespolitiska återverkningar icke blir tolererat under nuvarande förhållanden. Ansatser till en sådan otillåten politisk krigsföring inom landet ha icke alldeles saknats. Jag räknar såsom yttringar av inrepolitiskt gerillakrig såväl ovederhäftigt ryktessmideri, systematiskt misstänkliggörande av regeringen med beskyllningar mot densamma att ständigt och otillbörligt vara undfallande och vikande för utländska makters krav, särskilt en maktens krav, liksom också det hänsynslösa åsidosättandet av regeringens rimliga begäran, att man i det offentliga bedömandet av vad som sker i samband med världskrisen skall fästa åtminstone någon vikt också vid vad rikets samfälliga intressen kunna kräva.

I stället för att göra regeringen svagare genom dylika misstänkliggörandens kampanjer borde det vara oss angeläget att stärka ställningen. Ansträngningarna att skapa oro och osäkerhet med avseende å regeringens fasthet och beslutssamhet i värdet av våra oförytterliga nationella värden måste mötas med bestämt motstånd. När nu läget för riket kräver lugn, besinning och endräkt såsom aldrig tillföre, finnes — som de båda talarna här erinrat om och vilket även framgick av utrikesministerns anförande — det likväl små politiska friskaror, som operera utan hämningar och hänsyn. De äro små dessa friskaror. De ha ingen stark ställning i folkdjupet. Menige man är för nykter i sina värderingar av tiden och situationen för att denna friskareagitation skulle vara verkligt farlig. Men det är ändock nödvändigt att från denna plats säga ifrån, att dessa attacker mot regeringen aldrig kunna gagna landet och dess intressen utan bara skada och vålla ohägn. Riksdagen, som nära samarbetar med regeringen och har förtroende till regeringens strävanden i dessa delar, vädjar till landets medborgare att de var i sin stad värna statsmakternas gemensamma målmedvetna ansträngningar för neutralitetens upprätthållande och fredens bevarande. Så långt det är möjligt böra vi försöka att i fortsättningen färdas på den tredje vägen och hålla vårt land utanför stormakternas kamp. När utrikesministern i dagens deklaration uttrycker detta ungefärligen så, att den noggrannaste prövning av vårt läge har lett regeringen till den uppfattningen, att vi alltjämt böra fasthålla vid denna linje, vars övergivande kan medföra de mest vittutseende konsekvenser, så kan, tror jag, i tillämplig mån folkrepresentationen göra dessa ord till sina. Därav följer också, att alla beskyllningar mot oss för bristande ärlighet i fredsviljan falla på sin absoluta orimlighet. Garanten för denna svenska linje i världskrisen är en mäktig och betydelsefull treklång: Konung, regering och folkrepresentation. Vad begära de missnöjda därutöver? Vilken mera auktoritativ garant önska de för en i bästa mening nationell politik? Vilket annat alternativ ha de att ställa upp mot denna treklång?

För att ett lands politik skall förmå tjäna folket, särskilt i en tid sådan som denna, bör politiken icke blott kunna se verkligheten — fast naturligtvis också det — utan måste desslikes kunna arbeta med de förutsättningar, som denna verklighet ger vid varje särskilt tillfälle. Politik är ju motsatsen till detta att hemfalla åt fatalism och ödestro. Politik är att anstränga sig att förutse händelserna, att så förbereda sig på mötet med ett skiftande skeende, att man kan öva inflytande på utvecklingens riktning och förlopp. Neutraliteten är därför, föreställer jag mig, en ständig kamp och kräver ständiga ansträngningar. Intet misstag kan vara farligare än den föreställningen, att neutralitet är en lättskött, lättförsvarad och populär position. Vad populariteten beträffar göres i regeringsförklaringen i dag ett par antydningar om världens hållning, som gentemot den neutrala staten är präglad av en mycket kritisk inställning. Vi äro tydligen infamt påpassade. Det säger sig också självt, att så måste vara. Misstänksamheten blir större i samma mån som förvirringen går in i den storpolitiska väven och bryter cirkelarna samt i den mån allianser och kombinatio-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

ner i maktspelet visa tendenser att bli ologiska och svårbedömliga. Så mycket angelägnare är det under sådana förhållanden att vi fasthålla vid den svenska linjen.

Med den uppfattning om politikens skyldighet att arbeta med verklighetens förutsättningar, som jag gjort mig till tolk för, är det ganska klart, att jag kan godkänna regeringens uttalande i en annan punkt, nämligen att också vi måste beröras av de stora förändringar, som världen kommer att undergå genom den nu pågående kampen, samt att vi må beakta detta i så god tid, att de åtgärder bli vidtagna, som krävas för att i denna utveckling kunna bevara Sverige, bevara Norden och likväl giva oss en plats i det Europa, som stiger upp ur förstörelsen och vändan.

Med den socialdemokratiska talaren — jag tror även att det gäller högern — delar jag den också av mig många gånger i olika sammanhang från denna plats deklarerade ståndpunkten och meningen, att vi måste förbehålla oss rätten att nalkas och inlemma oss i detta nya Europa enligt våra historiska förutsättningar och enligt de grundsatser, som hela nationen lidelsefullt omfattar.

Regeringens uttalande i detta stycke representerar ett väldigt arbetsprogram, ett gripande och inspirerande program skulle jag vilja säga, ett verkligt samlingsprogram, om dess innebörd kunde levandegöras för det svenska folket. Här drages den svenska linjen upp eller, rättare sagt, här skisseras i princip en svensk nutids- och framtidslinje av största intresse. Vårt mål får icke bara vara detta att till varje pris rädda freden. Visserligen ha vi både rätt och skyldighet att i den nuvarande situationen vara hänsynslöst egoistiska för vårt eget folks räkning. Men den sega kampen för freden kan också länkas in i ett större sammanhang. Detta sammanhang är vad vi kalla den svenska linjen. Enligt detta sätt att se har Sverige en uppgift att värna och förvalta såsom fredsbärande nation, en viktig uppgift i den gigantiska gestaltungsprocess, som nu pressat vår världsdel i smältgrytan. Vi döma icke dem, som offra liv och allt i kampen därute. Men de kunna icke fylla den uppgift, som Sverige har eller som vi vilja tro att Sverige har. Den uppgiften kan endast ett folk utanför kriget fylla, ett folk som representerar kontinuiteten i tillvaron, som representerar det någorlunda organiskt växande, trots alla oerhörda svårigheter. Jag har för kort tid sedan hört denna Sveriges uppgift tolkas av en representant för ett av de nordiska länderna, som till en krets svenska vänner uttryckte sig ungefärligen så här:

»Det är långt mera ett allmänmänskligt intresse än ett egoistiskt svenskt intresse, att Sverige kan hålla sin fredliga position. Till en början är detta ett nordiskt intresse av allra största storleksordning. Den svenska porten mot ljus och frihet får icke bli stängd och tillbommad genom att Sverige indrages i kriget. Det är sant att vi andra nordiska folk ibland kanske äro en smula avundsjuka på er svenskar för er fred och ert relativa välstånd. Men innerst inne känna vi i alla fall» — så var hans yttrande — »ångest vid tanken på att också Sverige skulle dragas med i det stora sammanbrottet. Så länge ni lyckas skapa respekt för ett litet folks fria ställning i den vilda kampens tid, så länge veta vi andra, som kämpa i ögonblicket under ogymsammare villkor, att fred och rätt dock äro realiteter, så länge ha vi visshet om att våldet icke är allenarådande, fastän det ser så ut, så länge kunna vi hoppas att vad vi nu genomlida en gång tar ett slut. Men skulle också det svenska ljuset slockna, då ha även vi tillfogats ytterligare ett hårt slag, som kan knäcka allt vårt hopp och döda all vår tro på en bättre framtid. Må Sverige leva, därför att vi absolut behöva Sverige!»

Detta låter kanske i mitt referat en aning svulstigt. Men återgivandet är

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

i nästan varje ord absolut korrekt. Det harmonierar, synes det mig, också ganska väl med regeringsförklaringens satser att uppgiften för svensk politik är att bevara Sverige, bevara Norden och likväl finna vår plats i det Europa, som kommer. Om vi ärligt anstränga oss att i praktisk gärning gestalta detta program, då ha vi lyft vår egen kamp för freden högt över en egoistisk politisk tanke och anda och länkat in den svenska linjen i det stora sammanhanget. Då blir det friare och högre rymd kring våra ansträngningar. Då ha vi rätt att säga, att vi med särskild rörelse i dag lyssnat till regeringsdeklarationens ord om Danmark, Norge och Finland. Våra egna bekymmer äro stora — och de hota förvisso att bli större — men vi kunna högt och ärligt vittna därom, att aldrig glömde vi och aldrig glömma vi våra brödrafolk, som alla, vart på sitt sätt, äro gastkramade av tragiken och prövningarna. Vi släppa icke heller hoppet att få se det fria Norden ännu en gång i verklighet, ett i smärta provat och luttrat Norden, ett med dyrköpta erfarenheter rustat Norden, som dock måhända därför skall kunna giva så mycket mera av bidrag i det kommande till det nyas gestaltning.

Men för att giva vårt bidrag till detta torde ingenting vara viktigare än att vi svenskar så mycket som möjligt hålla oss fria från hatet och den kampmentalitet, som nu hotar att fånga hela mänskligheten i sitt järnhårda grepp. Vi ha under tidernas lopp tagit emot så ofantligt mycket av kulturimpulser från alla de kämpande stormakterna, att vi verkligen böra kunna tacka dem med annat än vårt hat. Och skall Sverige kunna representera i anda och sanning en svensk linje i världskrisen, då må vi hålla oss fria från det fanatiska partitagandet i storkriget. Därigenom öka vi också våra möjligheter att skaffa respekt för vad vi gång efter annan nödgas fasthålla vid såsom vår oförytterliga rätt, detta som ligger utanför gränserna för varje kompromiss och varje medgivande.

Här skulle möjligen plats finnas för åtskilliga önskemål i detaljer rörande regeringens förhandlingar med andra makter. Jag utgår emellertid därifrån att regeringen har fullständigt klart för sig, att det är riksdagens och folkets vilja att ingenting underlåtes, som är ägnat att så långt rimligt kan vara hävda de svenska ståndpunkterna i varje särskilt fall. Det gäller i allt, att utrikesledningen har riksdagens stöd för en verklighetsbetonad och fast politik, en politik visserligen utan övermod men *med mod*, vare sig det nu blir tal om clearingproblem, överflygningar eller vilket annat i skiftande situationer uppkommet spörsmål som helst. Men det är lika angeläget att i detta sammanhang med bestämdhet framhålla, att absolut ingenting ger anledning till misstanken att regeringen skulle befinna sig på en annan linje än folkrepresentationen och folket härutinnan.

Regeringen vet också, att folkrepresentationen säkerligen är redobogen att giva regeringen allt det stöd, den härutinnan kan giva, både i bestämda lägen och med avseende på de maktmedel av skilda slag, vilka kunna vara erforderliga för att giva eftertryck åt vår vilja och våra oryggliga ståndpunkter. Jag säger ännu en gång, att i den oändliga mängd detaljavgöranden, som krisläget tvingar till, kan man omöjligen ha en och samma mening om varenda sak. Det finns inom folkpartiet nyanser härvidlag. Så också i alla andra partier och instanser skulle jag på goda grunder kunna tro. Vem som därvidlag har rätt eller orätt, kan det tvistas om i oändlighet, utan att man kommer till ett definitivt avgörande. När denna meningsbrytning föres fram på saklig bas och med rimliga åthävor, varken skadar den vårt lands vitala intressen eller attackerar den vår utrikespolitikens bärande principer. Ty i sådant fall äro vi ju alla ense om att det är totalresultatet av den förda politiken, som skall döma verket i dess helhet. Såvitt jag förstår, herr talman, är detta resultat ofantligt gynnsamt, om hänsyn tages till förhållandena och omständigheterna, ja även absolut taget.

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

Jag har ingen anledning dölja, att vi tacka regeringen för god vakt om rikets intressen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! I remissdebatten för några dagar sedan tillät jag mig framhålla, att den pågående maktkampen ute i världen förde med sig stora svårigheter även för vårt land och beredde oss bekymmer. Efter det anförande, som hans excellens utrikesministern nu hållit, tror jag, att detta framstår än tydligare för oss. Kriget har under den senaste tiden brett ut sig till områden, som ligga oss geografiskt nära, och detta har skapat nya och svårbemästrade problem för vår utrikesledning. De förskjutningar, som inträtt i det världspolitiska läget, ha dock ej fört med sig någon som helst förändring av den bärande grundprincipen för vårt lands utrikespolitik under den nuvarande krisen, nämligen att bevara neutraliteten och ej taga parti för någon av de kämpande maktgrupperingarna. Det framgår av hans excellens' anförande, att vår vilja att stå utanför den blodiga maktuppgörelsen alltså är lika stark som den var, då denna kamp för mer än två år sedan tog sin början. På den punkten råder ingen tvekan. Jag kan — i likhet med vad föregående talare från denna plats förklarat — å bondeförbundets vägnar avgiva den försäkran att bondeförbundet förbehållslöst följer regeringen på den väg den slagit in på i utrikespolitiskt avseende. Efter de anföranden, som hållits, kan man konstatera, att enighet råder kring regeringens strävan att bevara neutraliteten för vårt land.

Jag bortser inte ifrån att det finns vissa små men desto mer högröstade grupper, som bedriva en agitation för att vårt land skall överge den hittills följda utrikespolitiska linjen och ansluta sig till endera sidan i världskampen. Dessa grupper sakna dock dess bättre någon betydelse för opinionsbildningen. De ha medvetet ställt sig utanför samlingen kring vårt lands utrikespolitik, och skulle det visa sig, att de genom sin verksamhet försvåra utrikesledningens arbete, böra de genom ingripande från statsmakternas sida hindras därifrån. Jag vidrörde under remissdebatten denna fråga från inrikespolitiska synpunkter och framhöll, att statsmakterna borde vidtaga positiva åtgärder för att komma tillrätta med dem. Detsamma kan jag säga även vid detta tillfälle. Vi kunna ej tillåta, att svenska intressen saboteras vare sig detta sker på det inrikespolitiska eller det utrikespolitiska området.

Det är med stor tillfredsställelse man kan konstatera, att utrikesministern i dag kan tillämpa Konungens ord i trontalet vid öppnandet av riksdagen vid flera tillfällen, att vårt förhållande till främmande makter är gott. Dessa ord förplikta oss emellertid till att även för framtiden handla på ett sådant sätt, att vi så långt det i vår förmåga står inte själva skola bli orsak till att vårt land råkar i krigisk konflikt med någon främmande makt. Vårt utrikespolitiska läge är alltså ömtåligt, och våra risker ha ingalunda minskat. Snarare får man väl säga, att de genom den senaste tidens utveckling ökat. Vår utrikesledning kommer därför även att för framtiden ställas på svåra prov. Därför ligger det vikt uppå att vi noga ge akt på vårt eget läge, så att vi inte genom ovarsamhet utsätta oss själva för onödiga risker. Den som offentligt uttalar sig i tal eller skrift bör tänka på sitt ansvar för rike och folk. Det vore för mycket begärt, att man alldeles skulle undertrycka sina känslor, men man måste komma ihåg, att vårt förhållande till främmande makter måste bedömas med förnuft och eftertanke. Det vore illa förenligt med en opartisk hållning i den pågående stormaktskonflikten att såra andra folks känslor bara för lusten att såra. Vi skulle själva säkert känna oss mycket upprörda, om andra sårade oss på samma sätt. Omtanken om vad som gagnar våra intressen och våra möjlig-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

heter att stå utanför kriget, så att vi, när det en gång är slut, kunna göra vår insats i fredens återuppbyggnadsarbete, måste bli riktpunkten för våra tankar och ord.

Det kan inte hjälpas, att vi, genom den utrikespolitik vi fört, kommit att stå ensamma och i någon mån isolerade. Detta är en konsekvens av den förda politiken, som vi måste taga alldeles oberoende av vår egen vilja i det fallet. Men detta innebär ingalunda, att vi skulle vara ointresserade av vad som sker ute i Europa. Även Sverige är ett europeiskt land, och vi kunna inte träda ut ur Europa, om jag får lov att använda det uttrycket. Hur Europa efter freden kommer att se ut är en fråga av den allra största betydelse för oss. Därom vore det emellertid fåfängt att i dag spekulera. Vårt förhållande till våra nordiska grannländer äro vi synnerligen intresserade av, och därför ligger deras framtida välgång oss varmt om hjärtat. Utrikesministern har funnit välformade uttryck för vad vi i dag känna och tänka beträffande våra nordiska brödrarfolk. Mycket behöves därför ej tilläggas. Jag vill endast begagna tillfället att ge uttryck för vår medkänsla med dem och uttala den förhoppningen att en ljus framtid måtte randas för dem, när krigets prövningar en gång tagit slut.

Vi vilja leva i fred, och det är min övertygelse, att vi vad på oss ankommer skola göra allt för att så skall bli möjligt. Men vi vilja icke endast leva i fred, vi vilja också leva i frihet och oberoende och forma vårt liv efter de historiskt nedärvda kulturtraditioner, som i dag ge innehåll åt vårt liv. Vi vilja även för framtiden stå på egen nationell grund. Intet offer får vara för tungt för att värna dessa omistliga värden, frihet, självständighet och rätt att forma vår egen tillvaro så, som vi själva önska den.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Svårigheterna för ett litet land som vårt att på ett tillräckligt effektivt sätt sprida en korrekt och även kontinuerlig kunskap om sig bland de breda lagren ute hos de stora folken äro självfallet betydande. Dessa svårigheter äro tyvärr icke av i dag, även om de under nuvarande förhållanden ganska naturligt blivit avsevärt mera framträdande. Många gånger har exempelvis från pressens sida påpekats vår otillräckliga beredskap på detta område. Att icke mera blivit gjort i tid än vad verkligen är fallet kan enligt min mening icke läggas utrikesrepresentationen till last. Bristen på förståelse för en vederhäftig upplysningsverksamhet om Sverige i utlandet har nästan in på krigstiden varit rätt framträdande hos statsmakterna i gemen. De resurser som ställts till förfogande — ekonomiska lika så väl som organisatoriska — ha varit skäligen begränsade. Icke minst beklaglig måste man finna den trafik till Sveriges skada, som av vissa individer bedrives i Förenta staterna — en trafik som här tidigare något berörts av en annan talare. Gång efter annan inlöpa underrättelser som visa, huru som grovt vilseledande uppgifter om svenska förhållanden och svensk opinions inställning i aktuella spörsmål vinna spridning och tilltro i vida kretsar i Förenta staterna. I flera fall kunna dessa uppgifter spåras tillbaka till icke svenska medborgare, vilka såsom flyktingar uppehållit sig i vårt land och här åtnjutit en vidsträckt gästfrihet. Nu visa dessa herrar sin tacksamhet genom att svärta ner den svenska nationen inför en annan, vars vänskap med oss är traditionell, och vilken vänskap vi skatta högt. Jag avstår från att i övrigt karakterisera arten av denna trafik, men kan icke alldeles underlåta att åtminstone i förbigående konstatera, att företeelser som de här skildrade tyvärr kommit att ge dem rätt, vilka varnade för en utlännings- och invandringspolitik i tecknet av en överdriven tolerans och missriktad humanitet, vilken på sin tid fördes här i landet.

Men även inom våra nordiska grannländer kan man nog på sina hålla finna

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

tecken på benägenhet att misstolka vår inställning och våra motiv. Att vi själva understundom begå samma fel mot våra brödrafolk vill jag inte helt bestrida. Men även här måste man efter måttet av de möjligheter, som i denna avspärrningens tid erbjuda sig, söka sörja för en god ömsesidig information. Att jag i detta sammanhang tänker, bland annat, på Finland må anses förklarligt. Det är nog inte alltid man kan säga, att vi här i Sverige denna höst riktigt försökt att sätta oss in i vårt östra grannlands svåra och komplicerade problem, liksom man på andra sidan Bottenhavet ibland synes ha varit väl snar till ståndpunktstaganden eller uttalanden, som icke varit för oss helt förmånliga. På sistone har lyckligt att säga en omsvängning till det bättre börjat göra sig gällande. Vår plikt att bistå Finland i denna svåra tid — i främsta rummet ekonomiskt — är väl numera uppenbar för det stora flertalet av vårt lands folk, som med tillfredsställelse tagit emot meddelandena om vad som åstadkommits och åstadkommes i kraft av ingångna handels- och kreditavtal. Vi böra också komma ihåg, att även om vårt eget försörjningsläge ter sig nog så bekymmersamt och även om de varor, det här gäller, ofta utgöres av svenska produkter, som vårt folkhushåll har allt svårare att avvara, så gestaltar sig de finska framtidsutsikterna härvidlag än allvarligare.

För främjande av den ömsesidiga svensk-finska förståelsen ha på sistone åtskilliga värdefulla initiativ tagits. Det synes icke vara alldeles ur vägen att i detta sammanhang erinra om den studiefärd, som framstående representanter för den svenska Landsorganisationen nyligen företogo till Finland — en färd på vilken både känslan och förståndet synbarligen voro med. Det är förmodligen att antaga, att de personliga upptäckter och erfarenheter som därunder blivit gjorda skola vara ägnade att på ömse håll skingra ej så få missförstånd och korrigera eventuellt förutfattade meningar. Med gillande måste också enligt min mening hälsas det initiativ, som just tagits här i Sverige för att stimulera, samordna och dirigera de pågående humanitära hjälpaktionerna för i främsta rummet Finland — ett initiativ vilket omsluter organisationer och ideella föreningar med omkring två miljoner olika medlemmar. Inom den närmaste framtiden väntas hit ytterligare 2,000 finska barn, och dessutom planeras att till Sverige överföra studenter som blivit invalider. Då man från ansvarigt finskt håll i dessa dagar med styrka framhåller, hurusom de nordiska folken behöva varandras stöd och förståelse lika mycket under den skickelsedigra tiden nu som i framtiden, så är det ett tal som, synes det mig, bör kunna vinna full anklang även i vårt land.

Och så, herr talman, några ord om de handelspolitiska förhållandena. Utrikesministern berörde i sitt anförande icke denna angelägenhet, men då en tidigare talare var inne på ämnet, kan det kanske ha sitt intresse att därtill knyta några reflexioner. Jag är övertygad om att ingen i denna kammar svävar i ovisshet om de svårigheter som här i olika hänseenden möta. Det är nu visserligen sant, att exporten i år hitintills haft ett praktiskt taget lika stort kronvärde som för motsvarande tid i fjol eller 981 miljoner kronor mot 990 miljoner kronor. Då exportprisindex fortsatt att stiga från cirka 150 till cirka 160, innebär detta dock en viss ytterligare kvantitativ nedgång mot året innan. Samma iakttagelse gäller importen. Europa går in i den tredje krigsvintern med starkt minskade råvarutillgångar och starkt ökade varubehov. Detta europeiska problem är även vårt lands, och jag föreställer mig, att en av regeringens allra angelägnaste uppgifter är att söka bemästra dessa svårigheter. Det arbete som hittills nedlagts härpå måste — det kan ej vara ur vägen att vid detta tillfälle göra ett påpekande därom — skattas synnerligen högt. De resultat, som hittills av statsmakterna och näringslivet i samverkan uppnåtts både i fråga om hemmaförsörjningen och beträffande utlandshan-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

deln, vittna, synes det mig, gott om svensk uppslagsrikedom och vilja att i brydsamma lägen finna nya vägar. För att nämna ett enda exempel, även om det kanske ligger något vid sidan: vår förmåga att i gengasens tecken relativt snabbt och friktionsfritt lägga om väsentliga delar av vår transportapparat har enligt vederhäftiga vittnesbörd väckt en berättigad uppmärksamhet ute i världen.

Vårt handelsutbyte har alltmera av omständigheterna länkats in på kreditgivningens väg. Än så länge anmäla sig väl inte några direkta farhågor. Men sett på längre sikt erbjuder nog problemet bekymmer. En ökning av våra nyttiga köp i utlandet måste till, därest icke allvarliga störningar inom vårt penningväsen så småningom skola anmäla sig.

Särskild betydelse, herr talman, lär givetvis få tillmätas de nu förestående underhandlingarna med Tyskland. För egen del skulle jag gärna i detta sammanhang vilja understryka betydelsen av att undvika prishöjningar på de viktigaste importvarorna från Tyskland. De prisavtal, som gällt under åren 1940 och 1941, ha enligt mitt förmenande utgjort ett betydelsefullt stöd för statsmakternas strävanden att hålla tillbaka prishöjningstendenserna på hemmamarknaden. Det må tillåtas mig att här uttrycka den allvarliga förhoppningen, att regeringen och våra underhandlare måtte vid de kommande överläggningarna söka uppnå ett bibehållande av de begränsningar, som införts beträffande priserna på särskilt kol och koks, handelsjärn och kemikalier.

Herr talman! Ett land med vår allmänna struktur måste alltid sträva efter en *internationell* handel. Vi ha hittills vunnit vår standard på den vägen. Vi ha gått ut i världen och sökt våra marknader, där de erbjudit sig. Denna strävan måste även under nu rådande svåra förhållanden, så vitt möjligt, upprätthållas och i full omfattning återupptagas, så snart tillfälle därtill erbjuder sig. En dylik utveckling synes dock icke vara till gagn enbart för oss själva. Jag föreställer mig, att den måste vara av betydelse även för de länder, hos vilka vi traditionellt äro goda kunder. Av intresse är att i detta sammanhang observera, hurusom ute i Europa numera tänkesätt så småningom synas hålla på att arbeta sig fram, vilka något avvika från tidigare rätt hårt hävdade uppfattningar av autarkisk inriktning. Världshandelns idé har sålunda åter tagits upp. Otivelaktigt måste det också vara ett intresse för alla folk att göra den internationella handeln till ett sunt instrument för gemensam ekonomisk blomstring. I detta arbete har även vårt land sin givna plats att fylla. Vår beredvillighet, herr talman, att efter våra förutsättningar medverka i det stora återuppbyggnadsarbetet efter kriget torde icke behöva ytterligare understrykas.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag vill med några ord försöka bidra till undanröjande av en begreppsförvirring, som stundom ligger bakom den folkliga diskussionen om vår neutralitetspolitik. Oklarhet härutinnan kan lända till förfång för vår enighet.

Trots enigheten och styrkan i vårt folks försvarsvilja finnas nämligen likväl meningsskiljaktigheter, som man borde söka övervinna. Verklig enighet råder därom, att vår försvarsmakt, vår beredskap, bör vara så stark som möjligt med hänsyn till våra resurser i folk och material. Där slutar emellertid den verkliga enigheten. I fråga om förutsättningarna för att använda försvarsmakten eller, riktigare, i fråga om förutsättningarna för att fatta beslut i förlitande på försvarsmakten kan man icke längre tala om någon säker enighet inom landet. Jag erinrar till bevis för detta påstående om kritiken från skilda håll i anledning av regeringens beviljande av tillstånd till den tyska divisionens genomfart i somras. Det är visserligen klart, att folket i

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

en sådan fråga icke självt fattar något beslut, icke ens genom sin representation. Men det är lika klart, att regeringen inför sitt beslut är starkt beroende av folkmeningen, sådan denna föreligger eller kan förväntas komma att föreligga. En förbistring i folkmeningen på denna punkt kan aldrig vara annat än till skada, i det att regeringens handlingskraft åt ena eller andra hållet därigenom försvagas; splittringen kan under särskilda omständigheter leda till katastrof.

Kan någonting göras åt detta? Jag tror så. Opinionsbildningen i ett land beror i ganska avsevärd mån på de utgångspunkter för densamma, som cirkulera bland folket. Den meningsskiljaktighet, varom här är fråga och vilken kan bli så ödesdiger för oss, har till icke oväsentlig del sin grund i att dessa utgångspunkter blivit förvirrade genom diverse slagord, bland vilka i synnerhet märkes sådant som »neutralitet» och därmed i samband stående talesätt om vår beredskap såsom syftande till — utom att söka avvärja direkta angrepp — att hävda vår neutralitet. Detta begrepp är både på gott och ont.

Också om det nu funnes ett klart neutralitetsbegrepp, som på alla håll hade vunnit erkännande och sålunda utmärktes av någon slags auktoritet, så kunde detta begrepp likväl icke vara så fullständigt och allsidigt utdanat, att sättet för dess tillämpning städse kunde vara en given och obestriddig sak i mängden av växlande situationer, inför vilka ett fredligt land ser sig försatt i andras krig, klämt mellan sköldarna som det kan bli. Neutralitetens hävdande kan därför stundom vara ett ganska tvetydigt mål för vår försvarsberedskap.

Men låt oss se bort från denna anmärkning. Den kan i allt fall icke mäta sig med en annan, nämligen att neutralitetens uppställande som mål för beredskapen understundom är en rent oförnuftig paroll, som i denna sin oförnuftighet kunde bliva ödesdiger, om den följdes. Tankefelet är här, att man sätter upp neutraliteten som självändamål. Vid närmare eftersinnande skall man kunna förstå, att något annat ändamål icke finns att uppställa för ett folk än dettas egna livsintressen, däri inbegripna sådana värden, som folket självt otvivelaktigt finner vara oeftergivliga för tillgodoseendet av sina livsbehov. Vilken betydelse neutraliteten därvid kan ha borde icke vara svårt att begripa: neutraliteten är ett ofta tjänligt *medel* för ett folk att undvika *krig*, och därmed också att tillvarataga sina livsintressen, enär kriget i allmänhet står i strid med dessa. Men det kan också mycket väl inträffa, att just neutralitetens hävdande skulle kunna medföra en utpräglad fara för ett folkets livsintressen hotande krig.

Vad man sålunda synes förbise det är, att neutraliteten endast och allenast kan vara ett *medel*, icke ett *självändamål*. Där detta medel visar sig tjänligt för ändamålet, alltså för främjande eller vidmakthållande av våra livsintressen, där skall det naturligtvis användas: men där neutraliteten visar sig sätta dessa intressen i verklig fara, där bör den lika självfallet icke upprätthållas.

Låt mig belysa vad jag sagt med det nyss berörda exemplet från i somras, då den tyska divisionen fick genomfartstillstånd av vår regering, och låt oss *utgå från*, att detta å vår sida innebar ett uppgivande av en odisputabel neutralitetsregel. Denna utgångspunkt duger lika bra för mitt resonemang, vare sig den är fingerad eller ej. Vi ha nu icke rätt att bedöma situationen annorlunda än så, att vår vägran att tillåta denna genomfart kunde ha lett till ett ultimatum och därmed till krig. Sannolikhetsgraden här åt ena eller andra hållet ha vi inga fasta hållpunkter för. Men ett är säkert: med vår vägran skulle en verklig risk — om ock icke höggradig — för ett tyskt angrepp mot oss ha uppstått. Men var då icke detta ett tillräckligt starkt motiv för regeringens hållning, för dess beviljande av genomfarten? Jag vågar påstå, att, även om en genomfartsvägran blott skulle ha medfört en krigsrisk av till

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

exempel 10 procent, så hade det varit omdömeslöst att vägra genomfarten och därmed taga denna risk — till praktiskt taget ingen nytta för vårt folk, men till en viss fara för dess fullständiga förgörelse. Det var dock blott vårt lilla land, som den gången hade nödgats stå emot en stormakt av gigantiska proportioner, låt vara att denna stormakt redan var engagerad på annat håll. Blir situationen en gång den, att mot en risk av nu berörda art, kanske till och med av högsta procenthalt, våra livsintressen kastas in i den motsatta vågskålen, då skola vi förvisso — regeringen med ett praktiskt taget enigt folk bakom sig — taga risken. Men vi göra det icke för vinnande av fördelar, som realiter sett äro inga eller bagatellartade. Hur detta begrepp »livsintressen», som jag använt, är närmare att fatta, kan jag nu icke gå in på. Jag nöjer mig med att säga, att det ultimatum, som vi vilja taga risken av, måste avse antingen ett handlingssätt, som inkräktade på vår försvarskraft, eller ock ett ingrepp i friheten att styra landet efter vår författning och våra lagar. Detta senare torde dock blott kunna betraktas som den ram, inom vilken avgörandet sedan blir beroende på omsorgsfull prövning av alla kända till situationen hörande omständigheter.

En god hufvudsak fattar inga beslut, som kunna äventyra familjens lycka och välgång, utan att han känner sig absolut nödgad därtill. Vår regering svarade här för hela vårt folks, för sex miljoner människors välfärd. Borde denna ha satts på spel för — vad? Jo, för att vi, därest den tagna risken icke utlöste sig i katastrofen, skulle kunna stoltsera över att vi hävdade vår neutralitet, som här icke kunde betyda något annat än att vi under trycket av en begreppsförväxling — neutraliteten såsom självändamål i stället för medel — handlat åtminstone i någon mån våghalsigt och ansvarslost mot land och folk.

Man har gjort gällande, att vår vägran skulle ha ökat vårt anseende i de stora demokratiska länderna, ett anseende som skulle komma oss till godo vid den slutliga uppgörelsen. Härtill är mycket att säga, men jag vill inskränka mig till följande. Våra utrikespolitiska handlingar måste under alla omständigheter vara bestämda av det faktiska läge för oss, under vilka de utföras. Och vi måste gentemot utlandet göra anspråk på, varmed jag endast menar, att vi måste gentemot utlandet handla under förutsättningen, att vår politik icke slutgiltigt värdesättes annorlunda än mot bakgrunden av de förhållanden, som varit bestämmande för densamma. Det torde icke heller finnas anledning till annat antagande, än att varje upplyst politiker i det demokratiska utlandet numera måste ha full förståelse för vårt tillvägagångssätt i somras. Det finns i vart fall intet demokratiskt land, som skulle kunna ha haft något verkligt intresse av att vi då tagit risken av att bliva ett kuvat och diktatorstyrt folk.

Det finns för övrigt nog icke många hos oss själva, som icke numera i själ och hjärta medgiva, att det var klok politik, som då fördes. Detta påstående är fritt från varje avsikt att smickra regeringen. Det råder intet tvivel om, enligt min mening, att vilken regering vi då än hade haft, skulle av sin ansvarskänsla ha drivits att handla på samma sätt som den sittande. Men hur har icke regeringen klandrats för denna saks skull? Icke blott i vissa delar av pressen, utan även man och man emellan. Detta kan icke ha varit nyttigt för vårt lands styrka och vårt folks sammanhållning.

Jag har så ingående uppehållit mig vid detta exempel, därför att det synes mig på ett ypperligt sätt demonstrera min tes om det skadliga i att låta folkopinionerna, särskilt i utrikespolitiska ting och under allvarstider, byggas upp på begreppsförvirrade utgångspunkter. De olyckliga meningsbrytningar, som jag nyss berört, skulle icke, eller i allt fall icke i samma omfattning, ha kommit till stånd, om man icke haft detta till utgångspunkt, att neutraliteten till

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

varje pris måste upprätthållas. Genom hävdandet av detta såsom ett *moraliskt* eller *rättsligt* krav förleddes man att uppfatta regeringens handlingssätt såsom en moralisk eller rättslig *kränkning* av neutraliteten och sålunda som en i hög grad klandervärd och för landet nedsättande handling. Det har berättats mig, med vilken harm, stundom nära nog förbittring, som våra fosterlandsälskande och stolta beredskapsmän nödgats bevittna den tyska genomfarten, nödgats bevittna huru vi därigenom i vår svaghet låtit vår suveränitet fläckas på ett förödmjukande sätt. Där ha vi återigen ett sådant där slagord: suveräniteten. Det är alldeles nödvändigt att fatta detta begrepp med en viss moderation: åtminstone för ett litet land, vars intressesfärer äro så belägna, att det icke står i dess egen makt att städse hålla dem på önskligt sätt fria från friktioner med de krigförande stormakternas. Det duger sannerligen icke för oss — detta måste vi söka sätta oss in i — att låta vår suveränitet spela rollen av prinsessan på ärten. Hade våra beredskapsmän fått lära sig detta; hade de insett, att neutraliteten enligt sakens egen natur icke kan vara något absolut, icke kan få gälla som ett ändamål i sig själv; hade de haft fullt klart för sig, att neutralitetens hävdande i ett fall som det förevarande skulle ha inneburit ett ansvarslost spel med vår existens som insats; hade de med andra ord förstått, att denna på sina håll så starkt kritiserade politik var den enda ur landets och folkets synpunkt kloka politik, som under de rådande omständigheterna kunde ifrågakomma — då skulle den bittra kritiken ha uteblivit, åtminstone hos de besinningsfulla elementen.

Med hänsyn till att situationen i slutet av juni kan tänkas komma att upprepa sig, tror jag, herr talman — och detta är anledningen till mitt anförande — att det är av en viss vikt, att en verklig folkupplysning sättes in på denna punkt. Sker så, då bringas menige man, både beredskapsmännen och andra, till insikt om att en sådan politik som den förda icke innefattar något annat, än att *vi måste med allra största omsorg välja de syften för vilka vi vilja sätta in våra yttersta krafter*. Vi vilja icke äventyra vår existens för hävdande av rättsliga och moraliska subtiliteter. Den får icke sättas på spel annorlunda, än när vi äro absolut nödgade därtill, följaktligen blott till skydd för folkets reella intressen, dess livsintressen i enlighet med vad jag antytt. Kommer en allmän upplysning av denna art till stånd, då skall man också allmänt i landet förstå, att våra s. k. eftergifter icke äro nedsättande för oss. Våra s. k. eftergifter skola då icke verka demoraliserande men kanske i viss mån eggande genom insikten om att de göras på det att våra blodsoffer en gång, om de bli nödvändiga, icke skola ske förgäves utan såsom en insats av verklig betydelse till försvar av vårt land, av dess demokrati och urgamla frihet.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! I så måtto har vår utrikespolitik tidigare offentligt redovisats, att allmänheten väl tämligen noga känner till de medgivanden av väsentlig betydelse som gjorts till främmande makter och som faktiskt inneburit sidosteg från vad man allmänt betraktar som en strikt neutralitet. Man har kunnat förmärka, att inom landet av denna orsak tyvärr en skev uppfattning uppstått i fråga om hur vår utrikespolitiska linje har följts. Det har uppstått mycken misstro och många missuppfattningar. Att andra dispositioner framkallat ett återställande av balansen och att kursen nu är precis densamma som från krigets början bestämts och som vunnit svenska folkets tidigare erkännande, det är man tyvärr icke i stånd att offentligt i nödig utsträckning ge belägg för. Detta måste beklagas, men åt den saken är dess värre ingenting att göra. Man kan ju inte påkalla fullständig öppenhet, efter-

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

som en sådan — det inse vi väl alla nu — skulle leda till kanske nya och besvärande komplikationer.

Den deklaration som hans excellens utrikesministern har lämnat kammaren i dag, de anföranden som ha hållits av partiledarna på respektive gruppers vägnar och de kommentarer, vilka på grundval av de utförliga upplysningar som lämnades i går hittills gjorts i kammaren och mot vilka man icke har kunnat märka några nämnvärda reservationer — kanske, när man ser närmare på saken, inga reservationer alls — de ha varit av den natur, att så småningom mycken misstänksamhet skall komma att skingras bland den stora allmänheten. Jag kan icke heller uppfatta herr Lundstedts anförande, såvitt jag hörde rätt, såsom innebärande någon avvikelse från den huvudlinje som vi ha deklarerat.

Om en folkrepresentant sålunda nu vågar försäkra utåt, till den kraft och verkan det eventuellt kan ha, att svensk utrikespolitik beträffande dess hållning till militära och liknande anspråk icke avvikit mera från den bestämda linjen, än att den mycket väl kan försvaras även av sådana riksdagsmän som äro rätt kritiskt inställda, så kan man, i varje fall jag för min del, icke alldeles underlåta att ge uttryck åt vissa farhågor på ett annat område, nämligen på det handelspolitiska fältet. Där finns det svenska intressen att mycket noga bevaka och försvara. Tendensen hittills kan åtminstone ge anledning till en eller annan bekymrad fråga.

Vi ha erfarenheter från vår ekonomiska politik under det förra världskriget och exempel som borde vara både lärrika och avskräckande. Man kan åtminstone sätta under diskussion, huruvida vi inte redan kommit ett betänkligt stycke in på kreditgivningens farliga väg. Vi betala redan i förskott med betydande belopp leveranser, om vilka man visserligen kan ha skäl att hoppas, men om vilka man icke med säkerhet kan påstå, att de kunna fullgöras. Skulle man dessutom få ytterligare framgång i eventuella anspråk — jag säger med avsikt eventuella anspråk — på exportkredit i stor omfattning, så betyder det, att vi för lång tid framåt få arbeta gratis eller åtminstone praktiskt taget gratis åt vissa delar av utlandet. Till någon liten del är det kanske nödvändigt med svenska investeringar hos främmande folk, eftersom det kan ligga i uppenbart och ofrånkomligt svenskt intresse att vidtaga sådana investeringar. Men en sträng återhållsamhet måste icke endast rekommenderas från dem som ha möjlighet eller kanske skyldighet att ge anvisningar, utan jag vill gå längre och säga, att den måste rent av krävas.

Det är uppenbart för alla, att ett omfattande svenskt arbete som lämnas på kredit måste betalas med våra egna tillgångar. Här anmäler sig genast vårt naturliga penningpolitiska intresse, åtminstone i den tid vari vi just nu leva. En dylik kreditgivning försvårar i oerhörd omfattning vår strävan — om vilken alla äro principiellt ense — att försvara vår kronas köpkraft. Prisstegringen, som vi allesammans känna av på ett obehagligt sätt och som redan nu har visat sig ytterligt svår att hejda, kan komma att fortgå i ett hastigt stigande tempo. Dammarna liksom brista, de hinder som vi mödosamt rest upp gå sönder, och inflationen i ordets egentliga mening kommer över oss med allt det elände både nu och kanske framför allt för framtiden som en sådan förändring av kronans köpkraft innebär. Jag skulle inte vara ärlig, om jag inte skulle öppet säga, att man på vissa håll inom arbetarklassen skall ha klart för sig, att en sådan nödvändig, restriktiv politik till försvar för vår kronas värde kan komma att medföra, åtminstone tillfälligt, en arbetslöshet inom vissa områden. Det måste sägas ut. Men jag förmodar, att med den stämning som väl finnes hos större delen av den svenska arbetarklassen skall man förstå den saken och ta det lugnt.

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

Man vågar alltså förvänta — åtminstone tillåter jag mig anspråkslöst uttrycka en dylik förväntan — att svenskt arbete icke skall skänkas bort och ej heller lånas bort mot ofullständiga säkerheter annat än i allra yttersta nödfall och i mycket begränsad utsträckning. En sådan politik och en sådan hållning på det handelspolitiska området överensstämmer med våra egna fullkomligt naturliga och berättigade anspråk och intressen, och den har intet som helst att göra med frågan om vår neutralitet.

I detta anförande instämde herr *Gustavson* i Västerås.

Herr von Friesen: Herr talman! De uttalanden som här ha gjorts av de stora partiernas representanter ha ju format sig till förtroendevota för regeringen i fråga om dess utrikespolitik. En enkel man i ledet vill gärna förena sig med dem i ett dylikt totalomdöme, även om hans omdöme i övrigt kan hända blir en aning mera nyanserat än de föregående talarnas. Om därvidlag västkustklimatet haft någon inverkan, låter jag vara osagt.

Att det har begåtts misstag även på detta område, är dock uppenbart. Något annat vore otänkbart. Men misstagen äro otvivelaktigt icke av den storleksordningen, att de rubba på det allmänna omdömet om den förda utrikespolitiken. Den politik som här har förts vill jag i motsats till några föregående talare avsiktligt icke beteckna som en neutralitetspolitik, icke bara därför att ordet är ett främmande ord utan också därför att det kan ge anledning till missförstånd. Vi ha faktiskt, det måste vi erkänna, vid åtminstone ett tillfälle med öppna ögon i landets intresse frångått vad som måste betraktas som en strikt neutralitetspolitik. Det som är regeringens förtjänst, det är, att man bevarat freden åt vårt folk, den fred som vi alla sätta ett så stort värde på, även om vi äro beredda på att, om vi angripas, freden bytes i ofred.

Ett svenskt statsråd gjorde sig nyligen på ett offentligt möte till tolk för en övervägande opinion i detta land, när han sade, att han betraktade det stora kriget i Europa och i andra delar av världen som ett fruktansvärt nedrivnings- och förstörelsearbete. Bakom sig i denna, synes det oss, självklara uppfattning har han utan tvivel den allmänna opinionen bland vårt folk. Det är uppenbart, att en fredspolitik i det läge, som är vårt, icke har kunnat föras, utan att vissa offer blivit gjorda — eftergifter kan man också kalla dem. Den första stora eftergift, som blivit allmänt känd inför offentligheten, gjordes ju för något över ett år sedan i samband med att man tillät de s. k. permittentresorna till och från Norge. Mot denna åtgärd kanske inte i huvudsak någon annan väsentlig anmärkning kan riktas än den, att åtgärden tillkännagavs för allmänheten på ett sätt, som måste betraktas som mindre tillfredsställande.

Den andra av de mera kända eftergifterna — den som beslöts vid midsommartiden detta år — kan man i första hand inte klandra regeringen för, därför att regeringen i det fallet — högst föredömligt, synes det mig — först inhämtade riksdagens uppfattning om vilken politik man skulle föra. Först därefter fattade regeringen sitt avgörande. Skall någon kritik riktas, måste alltså kritiken i det fallet riktas mot riksdagen själv.

För egen del, herr talman, hör jag till dem som förmena, att en och annan av dessa eftergifter måhända varit onödiga för vinnande av det mål, som är gemensamt för oss alla, nämligen fredens bevarande. Det är naturligtvis omöjligt att härvidlag den ene kan övertyga den andre. Men jag hör till dem, herr talman, som hävda, att en mindre eftergiven politik är på sin plats. Man har från utrikesledningens sida framhållit, att det svenska folket bör vinnlägga sig om en stramare andlig livsföring. I motsatt riktning skulle måhända det önskemålet kunna uttryckas, att man gärna inom vida lager av vårt folk

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

skulle se att en stramare politik fördes, en beständare front mot eftergifterna. Detta gäller också en sak, som har berörts av ett par föregående talare, nämligen de överflygningar, om vilka herr Vougt talade, över svenskt territorium, som på sista tiden ha förefallit allmänheten ganska besvärande. De ha vållat oro i vida kretsar. Jag vill uttala den förhoppningen, att regeringen ägnar denna fråga den allra största uppmärksamhet. Även om man medger eller gärna vill tro, att praktiskt taget alla dessa överflygningar varit orsakade av felnavigering beroende på misstag, bör det väl ändå inte vara omöjligt för regeringen att även ha åtgärder i beredskap mot misstagen. Likaså den fråga, som berördes av den föregående ärade talaren, nämligen den kreditgivning, som nyss ägt rum till Tyskland, har inom vissa kretsar vållat en viss oro. Jag vill i den frågan inte göra annat än i huvudsak instämma med honom och uttala den förhoppningen, att vi inte här måtte ge oss in på ett sluttande plan, att vi inte här måtte gå för långt utan försöka att i gör-ligaste mån begränsa de på så sätt företagna åtgärderna.

Något av det mest glädjande i det anförande, som i dag har hållits av utrikesministern, var det fasta och klara hävdandet av Nordens betydelse, av betydelsen av Nordens öde även för vårt vidkommande. Mångas tankar gå i denna prövande tid till Nordens frihet och Nordens framtid, och det är alldeles självklart — som också utrikesministern uttryckte det — att någon frihet och någon lycka för de nordiska folken är otänkbar, så länge det står främmande trupper på nordiskt territorium.

De ord, som utrikesministern yttrade om vårt grannland Norge, böra välkomnas i alldeles särskilt hög grad. Det är något bedrövligt att en sådan mur skall ha rests upp mellan oss och vårt västra broderfolk, att kommunikationerna oss emellan äro så bristfälliga som de för närvarande äro. Jag vill här begagna tillfället att uttrycka — som så många gånger har skett förut — vår djupa sympati och medkänsla för det norska broderfolket, och jag vill säga att de varmhjärtade ord, som för någon tid sedan fälldes av landsorganisationens ordförande, inte bara ha anhängare inom den svenska arbetarrörelsen utan i långt vidare kretsar.

Det må också tillåtas mig att säga några ord om Finland. Jag vill understrika vad en ärad talare nyss anförde — det var herr Hagberg i Malmö — då han sade, att vi nog inte alltid göra riktigt klart för oss vilka svårigheter Finland har att kämpa med för närvarande. Jag tror att det är ganska oklokt att vi sätta oss här i vårt relativa lugn och försöka mästra Finland och försöka komma med några pekpinuar rörande dess framtida politik eller strategi. Jag säger detta därför att det uppenbarligen finns en hel del människor här i landet som avsiktligt eller oavsiktligt försöka fjärma Finland från den nordiska brödrakretsen. Jag är emellertid övertygad om att de broar, som ha byggts mellan Finland och Sverige under de sista 10—20 åren, äro av den hållfasta beskaffenhet, att de inte låta sig nedrivras. Jag uttalar också den förhoppningen, att all den hjälp i fråga om materiella ting, i fråga om kredit, som överhuvud taget blir möjlig för att hjälpa Finland, också bör ges detta land hellre än något annat.

Till sist, herr talman, endast ett par ord. Det är synnerligen glädjande att vi här fått ett tillfälle att öppet debattera de frågor, som i alla fall måste betraktas som vårt lands livsfrågor. Det är också tillfredsställande att vi på ett slutet sammanträde ha fått en så uttömmande redogörelse av utrikesministern som har skett. Jag uttalar den förhoppningen, att detta måtte få betraktas som inledningen till en ökad upplysningsverksamhet från regeringens sida gentemot både riksdagen och den allmänna opinionen här i landet. Vi ha kanske — en hel del av oss i varje fall — tyckt att vi tidigare varit ganska

Ang. det utrikespolitiska läget. (Forts.)

vanlottade i detta avseende. Man har givit oss en del nödfoder i form av lakoniska meddelanden på kommunikésvenska, byråkratsvenska, och det har ibland verkat som om man ansåg, att den förda utrikespolitiken inte tålde offentlighetens ljus. Enligt min uppfattning är den svenska utrikespolitiken ingenting att skämmas för. Jag tror också att den väl tål vid att belysas mera offentligt än vad som har skett tidigare. Jag ber alltså att få uttala en förhoppning om en god fortsättning på en kommunikation som denna.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 6.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, erhöll på begäran *Svar på fråga.* ordet och anförde: Herr talman! Till svar på den av herr von Seth till mig framställda frågan vill jag meddela följande.

Långt före krigsutbrottet hösten 1939 hade man uppmärksamheten riktad på faran av att ur säkerhetssynpunkt mindre pålitliga element kunde bli anställda inom krigsindustrien. Efter krigsutbrottet och under den därpå följande beredskapen har man vidtagit åtgärder för att genomföra erforderligt skydd i detta hänseende. Vilka åtgärder som genomförts och huru man gått till väga för att nå det avsedda syftet kan jag av naturliga skäl här icke ange. Jag vill endast framhålla, att de vidtagna anstalterna ingalunda saknat skärpa.

Det inträffade har naturligtvis givit anledning till en ytterligare skärpning av vaksamheten på detta område. Jag har också förvissat mig om att de myndigheter, som handlägga hithörande frågor, äro sysselsatta med att få till stånd en utsträckt kontroll av personalen.

Det ligger i sakens natur, att vilka åtgärder som än vidtagas det är ogörligt att uppnå full säkerhet på detta område. Givetvis kan i undantagsfall ett förbiseende äga rum. Att här göra en utfästelse om att händelser av ifrågavarande slag i framtiden icke kunna eller skola upprepas är mig alltså icke gärna möjligt. Härav får man likväl ej draga den slutsatsen, att kontrollen i det hela skulle vara otillräcklig.

Härpå yttrade:

Herr von **Seth**: Herr talman! Jag anhåller att till chefen för försvarsdepartementet få framföra ett tack för besvarandet av min fråga.

Detta fall Erica Möller har säkerligen väckt en del uppmärksamhet ute i landet. Jag skall emellertid endast i korthet konstatera, att när det gäller att få tillträde till vissa civila anläggningar, som äro viktiga för vår krigsindustri, har man där ordnat en bevakning, som i många fall är mycket stark, och det är svårt för obehöriga att komma in där. Däremot tycks ju inte övervakningen, när det gäller anställande av personal, varit lika stark. Trots att herr statsrådet redan på ett tidigt stadium vidtagit åtgärder för att skärpa övervakningen vid anställning, måste man dock göra den reflexionen, att arbetsledningen vid ammunitionsfabriken i Karlsborg redan från början borde dragit sina misstankar, när den anställde en person, som är född utomlands och vars utomordentliga språkkunskaper och stora bildning ingalunda motiverar, att hon söker en anställning, som på den plats, där hon var, betalas med 71 öre i timmen. Här har givetvis begåtts fel, som man får hoppas inte skall upprepas.

Vi äro givetvis alla tacksamma för att statsrådet Sköld följer detta, och vi få också alla uttrycka den förhoppningen, att dylika saker skola bli mycket svåra att upprepa och att svenska folket kan känna sig förvissat om att just den skärpning, som här har påtalats, är nödvändig och att den kommer att äga rum.

Svar på fråga. (Forts.)

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Med anledning av herr von Seths sista anförande skulle jag endast vilja råda till att man avvaktar den utredning i saken, som militieombudsmannen är samsatt med, innan man fäller alltför långt gående domar över arbetsledningen vid ammunitionsfabriken. Jag vill inte på något sätt här säga, att det icke kan ha begåtts fel i detta fall, men jag vill å andra sidan som mitt intryck av saken säga, att de uppgifter, som ha synts i pressen i detta avseende, nog förefalla mig i åtskillig grad överdrivna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 339 av herr *Jacobson m. fl.*

§ 8.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 30 kap. 11 § rättegångsbalken, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Herr förste vice talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr förste vice talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Efter given proposition biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 9.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 464, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 30 kap. 11 § rättegångsbalken, m. m.

§ 10.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Wiberg**, som yttrade: Herr talman! Kungl. Maj:ts kungörelse av den 17 januari 1941 »angående kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under år 1941» utesluter från denna förmån vissa rättsbildade biträden vid domsagor, nämligen förste och andre notarie samt den som i egenskap av vikarie för häradshövding uppbär arvode efter 3,000 kronor om året.

Avlöningsförhållandena för dessa grupper ha sedan länge tilldragit sig allmän uppmärksamhet och konstaterats vara otillfredsställande. I det betänkande som 1937 års domsagoutredning avgivit fälles följande omdöme: »Den avlöning som för närvarande utgår till notarierna måste betraktas som ganska ringa i förhållande till de arbetsuppgifter som åvila dem. Arvodet även till förste notarie understiger vad som brukar tillkomma extra tjänstemän med motsvarande utbildning i de centrala verken under deras första anställningsår. Då det endast finnes en förste notariebefattning i varje domsaga, måste emellertid notarierna i regel under större delen av sin tjänstetid åtnöja sig med det lägre andre notariearvodet eller gå helt utan avlöning. Detta är knappast skälighet.»

Interpellation. (Forts.)

Förste notarie erhåller ett arvode på 200 kronor i månaden, vilket med dyrtidstillägg har stigit till 288 kronor. Andre notarie har arvode på 150 kronor, och detta uppgår nu till 216 kronor med dyrtidstillägg.

Det s. k. kristillägget infördes för att utgöra en fortsättning på dyrtidstilläggen och de rörliga tilläggen, vilka maximerats vid ett levnadskostnadsindex av 120 enheter med år 1935 som bas. Avsikten med denna maximering var ej att bryta med den modifierade reallöneprincipen, som all statens indexreglering av löner inneburit, utan endast att underkasta kompensationsgraden en reducering på grund av det finanspolitiska läget.

Notarierna ha uteslutits därför att deras avlöning karakteriserats såsom arvode. Emellertid uttalades i Kungl. Maj:ts proposition nr 66 till 1940 års urtima riksdag bl. a. följande: »Däremot torde arvodestagare, även om de hittills åtnjutit dyrtidstillägg, som regel icke böra tillerkännas kristillägg. Det bör emellertid framhållas, att gränsen mellan de båda grupperna löntagare och arvodestagare är flytande och att avgörande vikt inte alltid kan fästas vid ersättningsbeloppets rubricering såsom lön eller arvode. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser i förevarande hänseende, som kunna befinnas erforderliga.»

Många arvodessysslor innehas av personer, vilka anse inkomsten därifrån såsom ett extra tillskott till den ordinarie lönen, vilken ensam bereder dem en nödig utkomst. Notariernas avlöning har karakteriserats såsom arvode huvudsakligen av den anledningen, att deras anställningstid vid domsagorna endast är några få år. Emellertid får man icke glömma, att detta arvode i de allra flesta fall utgör deras enda arbetsinkomst. På denna lön skola de dels försörja sig dels ock söka stabilisera sin ekonomi, vilken vanligen är belastad av en avsevärd skuldbörda.

Då Kungl. Maj:t i propositionen begärde rätt att göra undantag från regeln om arvodessysslornas uteslutande från kristillägg och även erhöll sådan rätt, förefaller det synnerligen anmärkningsvärt, att domsagonotarierna ej erhöillo kristillägg i den av Kungl. Maj:t utfärdade författningen, trots att möjlighet därtill fanns.

Då ur rättvisesynpunkt rimliga och godtagbara skäl för notariernas undantagande från kristillägg ej kunnat förebringas, förefaller det mig angeläget, att denna fråga upptages till förnyad prövning för att åstadkomma rättelse såväl för hela år 1941 som för regleringen av deras avlöning under år 1942.

På grund av vad jag ovan anfört får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta följande fråga:

Finner herr statsrådet det rimligt och rättvist, att domsagonotarierna f. n. ej erhålla kristillägg och, om icke,

ämnar herr statsrådet *dels* söka vidtaga rättelse, jämväl retroaktivt verkande, för innevarande år, *dels ock* föreslå ändrade bestämmelser för nästkommande år beträffande kristilläggen för denna grupp?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Herr **Hage** erhöill på begäran ordet och anförde: Herr talman! Under förra världskriget åstadkoms i vårt land en provisorisk hyreslagstiftning, som ägde bestånd under åren 1917—1923. Den syftade till och lyckades också i någon mån hålla tillbaka en hyresstegring, vilken — utan tillvaron av en sådan lag — säkerligen skulle ha blivit en naturlig följd av den bostadsbrist, som förorsakades bl. a. av den nästan inställda bostadsproduktionen.

Nämnda lagstiftnings innebörd var främst, att av hyresvärd begärd hyres-

Interpellation. (Forts.)

förhöjning skulle i kommuner, där lagen tillämpades, granskas och bedömas av en hyresnämnd med hänsyn till huruvida förhöjningen kunde anses rimlig eller ej. Vidare innehöll lagen stadganden, vilka inneburo rätt för hyresgäst att under vissa förutsättningar kvarbo i innehavd lägenhet — en bestämmelse, som säkerligen i en tid av bostadsbrist måste ha en synnerligen stor betydelse, särskilt för barnrika familjer, vilka ofta betraktas som mindre eftertraktade hyresgäster.

Den här nämnda lagstiftningen kom till stånd ungefärligen $2\frac{3}{4}$ år efter världskrigets utbrott. Vi nalkas nu med stora steg fram mot den tidpunkt, då stormaktskriget pågått under en lika lång tid. Samma tendenser i utvecklingen inom bostadsfrågans område, som kunde konstateras i vårt land under förra världskriget, kunna även nu skönjas. Hyrespriserna ha i viss utsträckning gått uppåt och komma säkerligen ytterligare att göra detta. Det kan visserligen ej fullt klarläggas, om denna hyresprishöjning tills dato motsvarar eller överstiger den som kunde konstateras år 1917, då densamma anfördes som ett av motiven för den hyresregleringslagstiftning som då på regeringens förslag antogs av riksdagen. Svårigheten att bedöma detta har bl. a. sammanhang med det förhållandet, att den hyresindex, med utgångspunkt från år 1914, som redovisas för den $\frac{1}{7}$ och $\frac{1}{10}$ 1941, icke är grundad på en omräkning av hyrespriserna per nämnda data utan grundar sig på ett tidigare datum. Ävenså kan man konstatera, att den hyresökning (inklusive ersättning för centralvärme), som så småningom kommit att falla på hyresgästerna under den nuvarande kristiden, främst torde grunda sig på den prishöjning, som av kända orsaker kommit till stånd med avseende på *bränslet*, där som bekant socialstyrelsens prisindex för denna konsumtionsartikel kommit att i viss utsträckning ligga till grund för förhöjningen. Men det torde även ha i någon utsträckning genomförts hyresförhöjningar i hus, där värmeledning ej existerar eller där i övrigt prisförhöjningen blivit större än vad som ur här nämnda utgångspunkter kunnat vara motiverat. Sådana hyresförhöjningar påstås särskilt ha genomförts, då det gällt *nyinflyttade* hyresgäster.

I nämnda hänseende har för någon tid sedan en uppgift varit synlig i pressen, vilken uppgift grundar sig på upplysningar som lämnas av byggnadsnämnder samt fastighetsägare och hyresgästföreningar i landet. I nämnda uppgift meddelas bl. a. följande:

»Vid förlängning av *äldre* kontrakt uppges hyresnivån för moderna lägenheter om ett rum och kök vara oförändrad i 55 städer och stigande i 50; för *moderna* lägenheter av denna storlek är hyresnivån oförändrad i 43 städer och stigande i 63. Vid nyinflyttning uppges hyresnivån för *omoderna* lägenheter om ett rum och kök vara oförändrad i 29 städer och stigande i 77.»

I övrigt giver Kungl. Maj:t i prop. 305 till årets riksdag om anslag till partiell hyresräkning å vissa orter (sid. 67) uttryck för den meningen, att »läget på hyresmarknaden måste redan för den närmaste framtiden betraktas som ovisst och innebärande vissa risker».

Men även om det skulle förhålla sig på det sättet, som i det föregående antytts, nämligen att den nu inträdda stegringen av det belopp som en hyresgäst har att erlägga för innehavet av en bostad med värme i en betydande utsträckning har sin grund i de uppåtgående *bränslepriserna*, så återstår likväl alltid det faktum, att en tid som den nuvarande med minskat eller nästan upphört bostadsbyggande förr eller senare måste — om man ej vidtager effektiva åtgärder häremot — medföra en allt större bostadsknapphet och bostadsbrist med därmed följande hyresprisstegringar, främst för *smålägenheter*, på vilka alltid råder en större brist.

Genom undersökningar har också redan slagits fast, att en betydande bo-

Interpellation. (Forts.)

stadsbrist för närvarande existerar i ett mycket stort antal samhällen runt om i landet. Det är tämligen säkert, att förhållandena på detta område komma att förvärras, om icke effektiva åtgärder häremot vidtagas. Det är också mycket stor risk därför, att den möjlighet som härigenom uppstått till höjande av hyrorna kommer att i fortsättningen i viss utsträckning utnyttjas — icke blott för att åstadkomma en sådan hyresförhöjning, som kan försvaras med hänsyn till husägarens ökade utgifter — utan därutöver även till en rent *konjunkturbetonad* hyresförhöjning, grundande sig på den gamla prisbildningsprincipen om förhållandet mellan tillgång och efterfrågan.

Då jag från dessa utgångspunkter kommer fram till den uppfattningen, att något nu måste göras till förhindrandet av en sådan utveckling inom detta område, vill jag först erkänna, att det finnes en kungsväg för att råda bot på detta onda. Det är *den ökade bostadsproduktionens väg*. Det är att hoppas, att denna väg i största möjliga utsträckning kommer att tillgripas. Men det är på grund av kända förhållanden risk för att denna väg ej kommer att fullt och helt leda fram till en så stor nyproduktion av bostäder, att hela problemet på denna väg kan *fullt* bemästras. Erfarenheten från den förra kristiden visar — och detsamma kommer antagligen att inträffa även denna gång — att samhället, vid sidan av en mer eller mindre utökad nyproduktion av bostäder, även behöver en *lagstiftning* mot en orimlig hyresstegring som en kompletterande åtgärd. Jag tillåter mig från denna utgångspunkt framhålla, att det skulle vara önskligt, att statsmakterna denna gång liksom under föregående krisperiod ginge in för åstadkommande av en supplerande lagstiftning med ungefärligen samma innebörd som den vilken fanns under här förut nämnda tid.

I detta sammanhang måste man konstatera, att statsmakterna denna gång åstadkommit en lagstiftning mot en orimligt hög prisbildning å våra förnödenheter, vilken synes vara något mera effektiv än de åtgärder som på detta område kommo till stånd i vårt land under förra världskriget. Men på *en punkt* — nämligen då det gäller att förhindra en allt för hög *hyrespris*-nivå — synes den nuvarande prisregleringslagstiftningen vara underlägsen den förut nämnda, efter som prisregleringsverksamheten nu ej har till uppgift att syssla med hyrespriserna och det ej heller vidtagits några effektiva åtgärder av annat slag för att bemästra utvecklingen inom detta område.

Men om avsikten med den prislagstiftning, som kommit till stånd i vårt land, är att förhindra en orimlig prisstegring, i första hand på de nyttigheter, som i allmänhet ingå i en svensk medborgares budget, och samtidigt förhindra en befarad inflation, då bör man kunna ha anledning framhålla, att nämnda prisreglering även borde omfatta *hyrespriserna*. Utgifterna för hyrorna ingå nämligen med en mycket stor andel i utgiftsbudgeten för en stor del av landets befolkning (enl. bestämmelserna rörande grunderna för socialstyrelsens levnads-kostnadsindex ingår hyran och bränslet med tillsammans 18.1 % i den hushållsbudget, som ligger till grund för indexens uträknande).

Det som här anförts giver mig anledning att ifrågasätta, om icke åtminstone förberedande åtgärder — om detta icke redan skett — nu borde åstadkommas, så att ett lagsförslag i denna fråga kunde framföras till 1942 års riksdag. Om man hyser betänkligheter mot att göra denna lagstiftning allt för långt gående, kunde man därvidlag tänka sig en lagstiftning, som icke omfattade under den allra senaste dyrtiden uppförda bostadshus, samt att lagen endast kom att omspänna sådana samhällen, där det kommunalt beslutande organet begär lagens tillämpande med hänsyn till resp. samhälles storlek, dess karaktär av stads- eller stadsliknande samhälle eller bostadshyrornas allmänna höga nivå o. d.

Under hänvisning till vad här anförts anbåller jag härmed om kammarens

Interpellation. (Forts.)
tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta följande frågor:

1) Har herr statsrådet vidtagit några förberedande åtgärder för att genom åstadkommande av en provisorisk lagstiftning eller på annat sätt söka förhindra en befarad krisbetonad hyresstegring?

2) Om denna fråga besvaras nekande, är herr statsrådet beredd att nu eller under den närmaste tiden vidtaga förberedande eller definitiva åtgärder i form av lagbestämmelser för åstadkommande av ett ingripande mot en sådan hyresförhöjning, vilken kan antagas bli en följd av den nuvarande kristiden och främst av den uppkomna bostadsbristen?

Denna anhållan bifölles.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Mattsson m. fl.*, nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 304, med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.; samt

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 341, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 304.

Dessa motioner remitterades genast var för sig, såvitt angick förslaget till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt förslaget till förordning om förhöjt dyrtidstillägg å blindhetsersättning, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.4 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 1 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna oktober.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 316, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 317, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § och 2 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, m. m.;

nr 318, med förslag till värnpliktslag;

nr 319, angående anskaffning av tygmateriel m. m.; och

nr 320, angående vissa åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Dessa propositioner remitterades genast, propositionen nr 316, i vad angick förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, till behandling av lagutskott och i övrigt till bankoutskottet, propositionerna nr 317 och nr 318 till behandling av lagutskott, propositionen nr 319 till statsutskottet samt propositionen nr 320 till jordbruksutskottet.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.6 e. m.

In fidem
Sune Norrman.